
Inkluzivni vodič za puno, dostojanstveno, zagarantovano učešće lica s invaliditetom u svakodnevnim životnim aktivnostima



Ministarstvo za
ljudska i manjinska
prava

staze

Sadržaj

Uvod, razlozi, namjena Vodiča

Prava na zaštitu od diskriminacije

Zdravstvena zaštita

Porodično-pravna zaštita

Socijalna zaštita

Obrazovanje i vaspitanje

Zapošljavanje

Penzijsko i invalidsko osiguranje

Pristupačnost

Povlastice u saobraćaju

Poreske, carinske i druge olakšice

Prilozi

Uvod, razlozi, namjena Vodiča

Inkluzivni vodič za puno, dostojanstveno, zagantovano učeće lica s invaliditetom u svakodnevnom životnim aktivnostima nastao je u okviru Projekta „Moje pravo da znam“. Uradilo ga je Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Staze“, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava Crne Gore.

Iz iskustva svakodnevnog rada uočeno je da veliki broj roditelja djece i omladine s invaliditetom nije upoznat s pravima koja imaju lica s invaliditetom i lica koja se o njima staraju. Tako je nastala ideja za izradu Vodiča koji će sadržati informacije o pravima lica s invaliditetom, načinu i nadležnim organima za njihovo ostvarivanje.

Da bi Vodič bio izrađen i zasnovan na dokazima i potrebama, sprovedeno je kvalitativno istraživanje putem fokus grupa s mladima s invaliditetom, fokus grupa s roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, intervju u oblasti javnih politika i praksi: Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Zavod za školstvo, NVO.

U Vodiču je dat osvrt na oblasti: zaštita od diskriminacije, zdravstvena zaštita, porodično-pravna zaštita, socijalna zaštita, obrazovanje, zapošljavanje, penzijsko i invalidsko osiguranje, povlastice u saobraćaju, poreske i carinske olakšice i pristupačnost. Napisan je na jednostavan i razumljiv način, s vizuelnim prikazima i odgovarajućim dizajnom.

Tokom istraživačkih priprema zaključeno je da je najveće postignuće u oblasti socijalne inkluzije vidljivost i uključenost osoba s invaliditetom u životne aktivnosti, kao i da su predrasude o ovim licima smanjene. Normativni i institucionalni okvir je usaglašen s evropskim, ali se nedovoljno primjenjuje u praksi, profesionalci su obučeni, deca uvedena u redovan obrazovni sistem, radi se individualizacija. Dominiraju usluge koje se pružaju u nevladinom sektoru koji

se bavi licima s invaliditetom, kao i organizacija života i aktivnosti u sopstvenoj režiji, porodičnom i manjem krugu prijatelja. Izraženi su strahovi i velika zaštita lica s invaliditetom od strane njihovih roditelja. Uočljivi su problemi kod zapošljavanja lica s invaliditetom, složenih procedura za ostvarivanje prava i pristupačnosti. U oblasti zdravstvene zaštite usluge nijesu senzitivne, posebno u odnosu na tretmane od najranijeg doba, psihološku podršku, stomatološke usluge. Inkluzivno obrazovanje je kontinuirano, ali nedostaje vannastavnih, društvenih aktivnosti, veće odgovornosti kadra, kao i znanje koje je primjenjivije u životu i koje doprinosi osamostaljivanju.

NVU „Staze“ prilikom izrade Vodiča, kroz participativne radionice, podršku su pružila brojna lica s invaliditetom, njihovi roditelji i predstavnici nevladinih organizacija okupljenih u NARDOS-u – Nacionalna asocijacija roditelja, djece i omladine sa smetnjama u razvoju, a čiji je član i NVU „Staze“. NARDOS još čine: NVO „Prvo udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju“, Podgorica, Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Oaza“, Bijelo Polje, Udruženje roditelja djece s teškoćama u razvoju „Zračak nade“, Pljevlja, NVO „Nova šansa u Novom“, Herceg Novi, NVO „Djeca Crne Gore“, Tuzi. Takođe, predstavnici Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Ministarstva prosvjete, Ministarstva održivog razvoja i turizma, Fonda PIO, Zavoda za zapošljavanje – biroa rada Bijelo Polje i Pljevlja, Zaštitnika ljudskih prava, Centra za stručno obrazovanje, Centra za socijalni rad Podgorica, Sekretarijata za socijalno staranje Podgorica.

Izrazi koji se u ovom Vodiču koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju iste izraze u ženskom rodu.

Razumljivi rezime o Vodiču

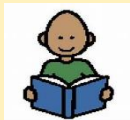

Vodič govori o pravima dece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, mladim i odraslim licima s invaliditetom, i njihovih roditelja.


O tome smo razgovarali s mladima sa smetnjama u razvoja, roditeljima, onima koji rade u ministarstvima, NVO.

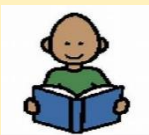


U Vodiču su dati prava i usluge.

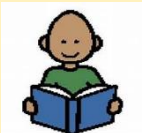
Govorimo o diskriminaciji, pravima i procedurama socijalne zaštite, zapošljavanju, penziji. O pravima u porodici, zdravlju, školi, pristupačnosti, saobraćaju, porezu.

Društvena priča: U Vodiču o mojim pravima



U Vodiču ja ću čitati  o pravima dece, mladih i odraslih  sa

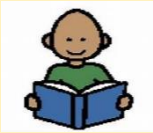
smetnjama i teškoćama u razvoju i invaliditetom .

Ja ću čitati  o zabrani  diskriminacije .

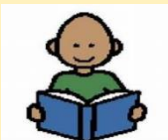

Ja ću čitati  o svojim pravima kad idem kod socijalnog radnika



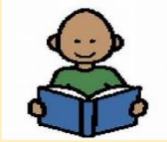
Ja ću čitati  o svojim pravima u porodici .

Ja ću čitati  o svojim pravima kada treba da idem kod doktora



Ja ću čitati  o svojim pravima u školi .

Ja ću čitati



o svojim pravima da idem na posao



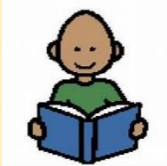
Ja ću čitati



o svojim pravima kad putujem



Ja ću čitati



o svojim pravima na pristupačnost



Kontakti NARDOS-a:

Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju – NARDOS, Ivana Milutinovića 5, Podgorica, nardos.cg@t-com.me, 068/530-033

Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Staze“, 18. jul 86, Podgorica, nvostaze@t-com.me, 069/014-161

NVO „Prvo udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju“, Ivana Milutinovića 5, Podgorica, rastimozajedno@yahoo.com, 068/530-033

Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Oaza“, Medanovići bb, Bijelo Polje, nvo.oaza@t-com.me, 067/231-893

Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju „Zračak nade“, Voja Đenisijevića 14, Pljevlja, zracaknade@t-com.me, 067/607-048

NVO „Nova šansa u Novom“, Mića Vavića 1, Herceg Novi, vesna.odalovic@gmail.com, 067/261-703

NVO „Djeca Crne Gore“, Tuzi bb, djecacrnegore@yahoo.com, 067/828-746

Pravo na zaštitu od diskriminacije

Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom uređuje se zabrana i zaštita od diskriminacije, kao i promocija jednakosti s drugima.

Diskriminacija je nejednako postupanje prema jednom licu ili grupi lica na osnovu nekog ličnog svojstva koje ih čini različitim. Diskriminacija je isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice s invaliditetom.

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako neopravdano, neposredno ili posredno, namjerno ili nenamjerno, pravljenje razlike zbog stanja invaliditeta. Opravdano je praviti razliku u postupanju u cilju poboljšanja položaja određenih lica, to su afirmativne mjere. Diskriminacija je i kada neko poziva, pomaže, podstiče ili nagovara, uznemirava, vrijeđa osobu s invaliditetom zbog toga što osoba ima invaliditet.

Diskriminacija se može desiti svuda oko nas: na javnom mjestu, na poslu, u školama, zdravstvenim ustanovama, u političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom životu.

Svako ko smatra da je diskriminisan ima pravo da tužbom pokrene postupak pred nadležnim sudom – osnovnim ili za prekršaje. Prijava se može podnijeti Upravi za inspeksijske poslove. Takođe, može se obratiti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman). Zaštitnik nema nadležnost da izriče mjere, ali daje preporuke za otklanjanje nepravilnosti. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda može samoinicijativno pokrenuti postupak za utvrđivanje ljudskih prava i sloboda. Postupak za zaštitu od diskriminacije se može pokrenuti samo uz saglasnost diskriminisanog lica, odnosno roditelja ili staratelja.

U postupku pokrenutom zbog diskriminacije treba priložiti dovoljno dokaza da je učinjena diskriminacija ili prezentovati sudu ili Ombudsmanu svoj slučaj. Tada je teret dokazivanja na tuženoj strani, odnosno druga strana mora da dokazuje da nije izvršila diskriminaciju.

Ukoliko su aktom nadležnog organa povrijeđena ljudska prava i slobode koje Ustav garantuje, možete se obratiti Ustavnom sudu Crne Gore.

Što se međunarodne pravne zaštite tiče, nakon što se iskoriste svi mehanizmi zaštite u Crnoj Gori, možete se obratiti Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu ili Komitetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija.

Važno je reći da se nasilje može prijaviti policiji pozivom na broj telefona 122, kao i SOS liniji za žrtve nasilja na broj telefona 080-111-111.

Razumljivi rezime o zabrani diskriminacije

Lica s invaliditetom su jednaka s drugim ljudima.

Zabranjena je diskriminacija lica s invaliditetom.

Diskriminacija je kada se pravi razlika zbog toga što osoba ima invaliditet. Diskriminacija je kada lice s invaliditetom ne ide u školu, kada je siromašno, kada ne može da glasa na izborima, kada ne može da uđe u neku zgradu, ide u bioskop, pozorište, da se bavi sportom.

Diskriminacija je kada neko uznemirava, vrijeđa osobu s invaliditetom.

U slučaju diskriminacije može se obratiti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda, sudu, Upravi za inspeksijske poslove, Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu ili Komitetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija.

U slučaju nasilja pozvati policiju na broj telefona 122 i SOS telefon 080-111-111.

Društvena priča: Diskriminacija je

Zabranjena je diskriminacija lica s invaliditetom



Lica s invaliditetom  su jednaka s drugim ljudima .

Diskriminacija je kada je lice s invaliditetom  siromašno .

Diskriminacija je kada lice s invaliditetom  ne ide u školu .

Diskriminacija je kada lice s invaliditetom  ne može da ide u bioskop,

pozorište , na koncert .

Diskriminacija je kada lice s invaliditetom  ne može da se bavi sportom

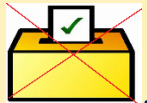


Diskriminacije je kada lice s invaliditetom ne može da uđe u zgradu



Diskriminacija je kada neko uznemirava , vrijeđa  lice s invaliditetom zato što ima invaliditet.

Diskriminacija je kada lice s invaliditetom  ne može da glasa na izborima



U slučaju diskriminacije možeš se obratiti sudu



U slučaju nasilja



pozovi policiju



na broj telefona

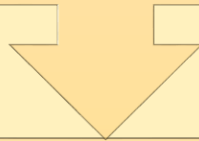


122

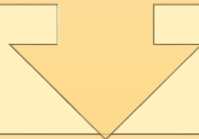
i SOS telefon 080-111-111.

Primjer procedure – pokretanje postupka protiv diskriminacije

Pokreće ga u pisanoj formi lice, ili grupa lica, roditelj, staratelj ili zastupnik.



Prijava sadrži podatke o diskriminisanom licu, ko, đe, kako ga je diskriminisao, dokaze (svjedoci, dokumentacija), potpis i kontakt lica koje pokreće postupak.



Predaje se direktno nadležnom organu, poštanskim putem, putem telefaksa ili elektronskom poštom.

Kontakti:

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Svetlane Kane Radević 3, Podgorica, 020/225-395, ombudsman@t-com.me

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130, Podgorica, 020/234-193, kabinet@mmp.gov.me

Uprava policije 122

SOS linija za žrtve nasilja 080-111-111

Ustavni sud, Njegoševa 2, Podgorica, 020/665-410, ustavni.sud@ustavnisud.me

Uprava za inspekcijske poslove, Oktobarske revolucije 130, Podgorica, 020/234-421, upravazainspekcijskeposlove@uip.gov.me

UNICEF Crna Gora, Stanka Dragojevića bb, UN eko-zgrada, 81 000 Podgorica, telefon: 020/447-400, 020/447-471, e-mail: podgorica@unicef.org

UNDP Crna Gora, Stanka Dragojevića bb, UN eko-zgrada, 81 000 Podgorica, telefon: 020/447-400, fax: 020/447-414, e-mail: registry.me@undp.org

Evropski sud za ljudska prava u Strazburu (Court of Human Rights; Council of Europe; F-67075 Strasbourg Cedex; FRANCE)

Zdravstvena zaštita

Sistem zdravstvene zaštite u Crnoj Gori je utemeljen na Zakonu o zdravstvenoj zaštiti i Zakonu o zdravstvenom osiguranju.

U oblasti zdravstvene zaštite je najvažnije rano otkrivanje, tretman, rehabilitacija i rehabilitacija smetnje u razvoju radi smanjenja stepena invaliditeta.

Lice s invaliditetom ima prioritet u dobijanju zdravstvene zaštite i za ostvarivanje ovog prava se može obratiti zdravstvenom radniku i/ili saradniku.

Zdravstvena zaštita se pruža u domu zdravlja, opštoj i specijalnoj bolnici (za određene bolesti), Kliničkom centru Crne Gore. Lice s invaliditetom ima pravo i na liječenje u inostranstvu u ustanovi s kojom Fond za zdravstveno osiguranje ima ugovor o saradnji.

Na osnovu pomenutih zakona deca mogu od najranijeg uzrasta da koriste medicinsku rehabilitaciju. Sprovodi se u zdravstvenim ustanovama za specijalizovanu rehabilitaciju, s kojima Fond za zdravstveno osiguranje ima zaključen ugovor o pružanju zdravstvenih usluga iz oblasti medicinske rehabilitacije (najčešće Institut „Dr Simo Milošević“ u Igalu). Detetu do šest godina odobrava se pratilac za vrijeme trajanja medicinske rehabilitacije, dok deci do 18 godina života, pratilac se odobrava u slučaju određenih dijagnoza.

Centar za autizam, razvojne smetnje i dječju psihijatriju „Ognjen Rakočević“ zamišljen je kao usluga na tercijarnom nivou za decu sa smetnjama i teškoćama u razvoju do 14. godine iz Crne Gore. Osnovne djelatnosti su dijagnostika, tretman. Dijete upućuje izabrani pedijatar.

Centar za decu s posebnim potrebama osniva se na regionalnom principu. Postoji pri domovima zdravlja: Podgorica, Nikšić, Bar, Herceg Novi, Berane, Bijelo Polje. Dijete upućuje izabrani pedijatar.

Naknada putnih troškova pripada osiguraniku i članu njegove porodice kada na osnovu uputa putuje u drugo mjesto radi ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu i drugih prava iz zdravstvenog osiguranja. Ovo pravo pripada i pratiocu kada je po ocjeni ljekara, odnosno nadležne komisije, potreban pratilac.

Pravo na pomagalo, u zavisnosti od medicinske indikacije i vrste pomagala, propisuje, odnosno predlaže izabrani doktor, doktor specijalista ili konzilijum doktora specijalnih bolnica, tj. Kliničkog centra Crne Gore (KCCG). Na listi pomagala su: ortopedska, očna i tiflotehnička, slušna i pomagala za omogućavanje glasnog govora, stomatološka i ostala pomagala. Postoji pravo i na dodatke za kolica (naslon za glavu, sigurnosni pojasevi, antidekubitni jastuk, gume i ostalo).

Roditelji imaju pravo i na pelene za dijete.

Pravo na besplatnu stomatološku zaštitu ostvaruju lica koja imaju: tjelesni invaliditet, smetnje sluha, vida veće od 70%, intelektualne smetnje, autizam, psihozu, epilepsiju, stanja vilice i druga koja ograničavaju otvaranje usta. Stomatološke usluge se odnose na: preventivne preglede, dijagnostiku i liječenje dece do punoljetstva, učenika, studenata i dece bez roditeljskog staranja do 26. godine, mobilne ortodontske aparate za decu do punoljetstva i one s intelektualnim smetnjama, autizmom, epilepsijom i stanjima koja ograničavaju otvaranje usta.

Besplatna stomatološka zaštita se ostvaruje u zdravstvenim ustanovama i kod drugih davalaca zdravstvenih usluga s kojima Fond za zdravstveno osiguranje ima zaključen ugovor, uz obavezu izbora stomatologa. O zahtjevu za ostvarivanje prava na besplatnu stomatološku zaštitu odlučuje ljekarska komisija Fonda za zdravstveno osiguranje. U slučaju odbijanja zahtjeva, postoji pravo žalbe Ministarstvu zdravlja. Protiv odluke Ministarstva zdravlja, nezadovoljna strana može pokrenuti postupak pred Upravnim sudom.

Razumljivi rezime: Pravo na zdravlje

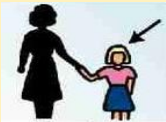
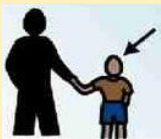





Lice s invaliditetom ima prioritet u pružanju zdravstvene zaštite.




Deca mogu od najranijeg uzrasta da koriste medicinsku rehabilitaciju u trajanju od 21 dan. S detetom do šest godina može boraviti pratilac. S decom do 15 godina života odobrava se pratilac kod nekih dijagnoza. Imaju pravo na putne troškove kada putuju na liječenje.




Postoji pravo na pomagala za kretanje, gledanje, slušanje, govor. Pravo na pomagalo predlaže izabrani doktor, doktor specijalista odgovarajuće specijalnosti ili konzilijum doktora.

Postoji pravo na stomatologa, preglede, popravke zuba, zubne proteze. Zubar može biti u državnoj bolnici ili privatnik ako ima ugovor s Fondom za zdravstveno osiguranje.

Društvena priča: Pravo na zdravlje





Đeca   mogu da idu na liječenje   u trajanju od 21 dan   .

S detetom   do šest godina na liječenju može biti pratilac .

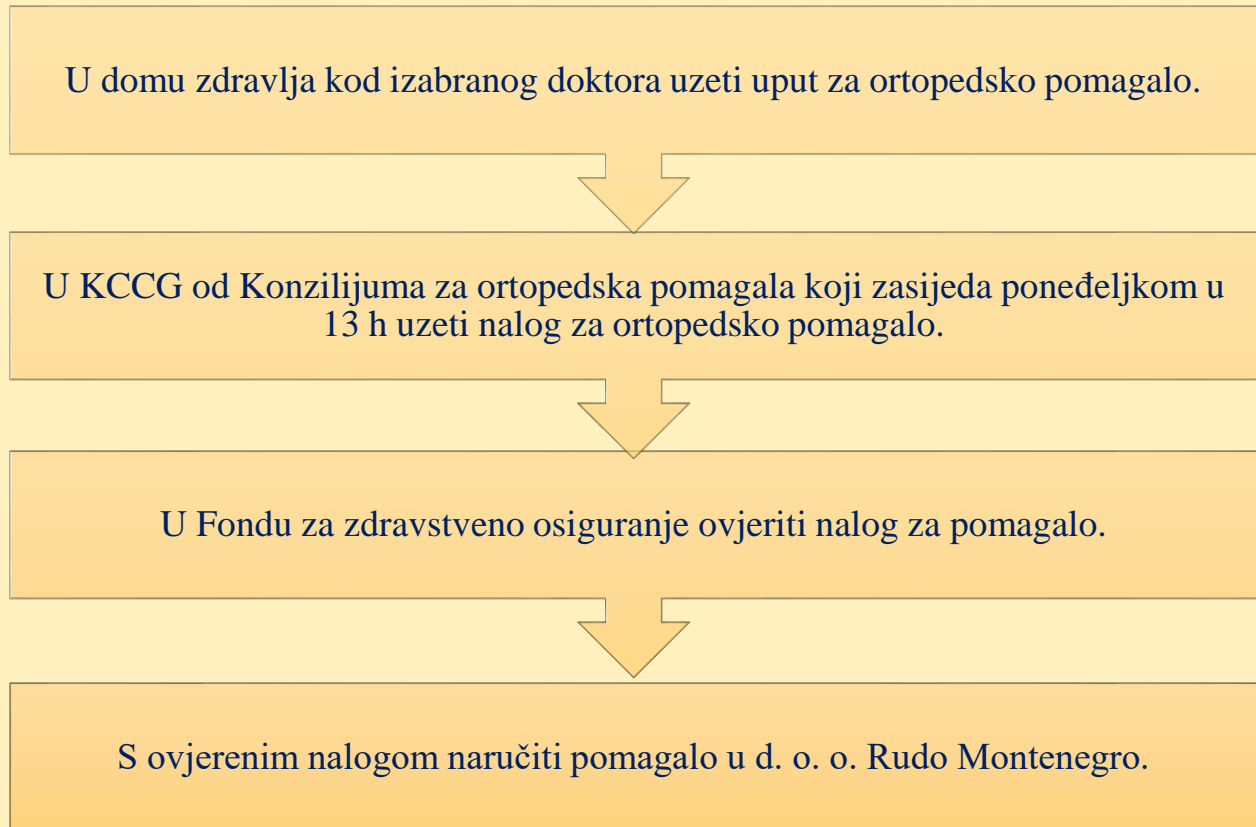
S decom do 15 godina    odobrava se pratilac  kada se liječe zbog određenih bolesti. Za put   na liječenje   dobija se novac .

Postoji pravo na pomagala za kretanje , gledanje , slušanje , govor . Takođe i pravo na pelene .

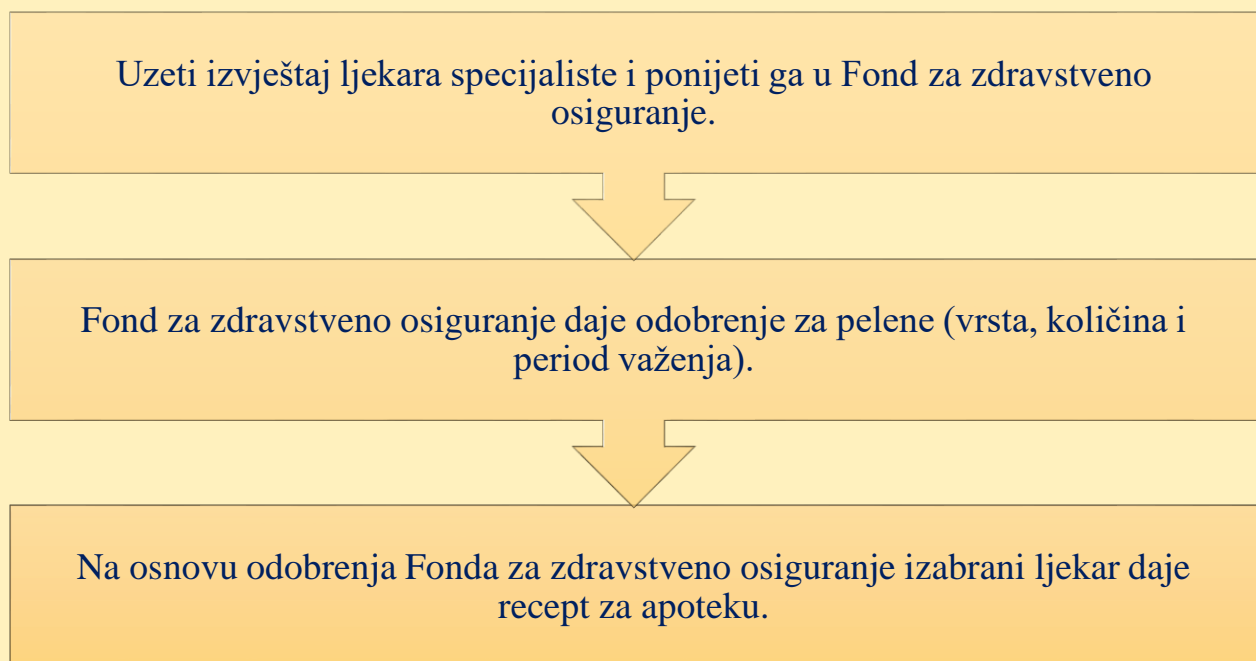
Doktor  predlaže  pomagalo , , , .

Postoji pravo na zubara , popravke zuba , vađenje zuba , stavljanje proteze .

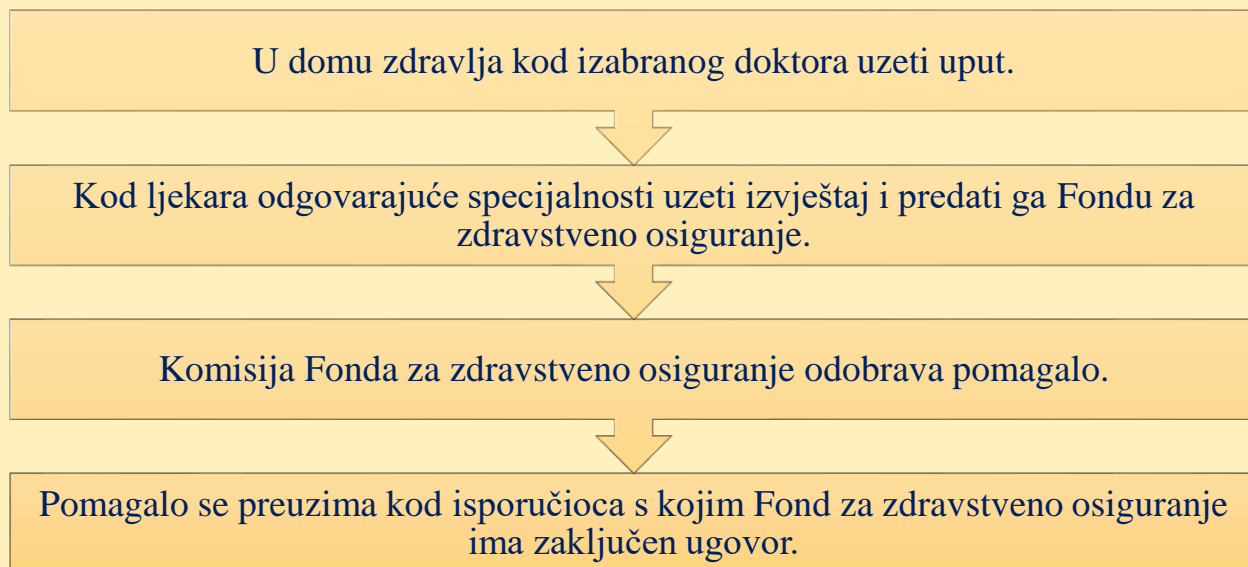
Primjer procedure – nabavka kolica i drugih ortopedskih pomagala



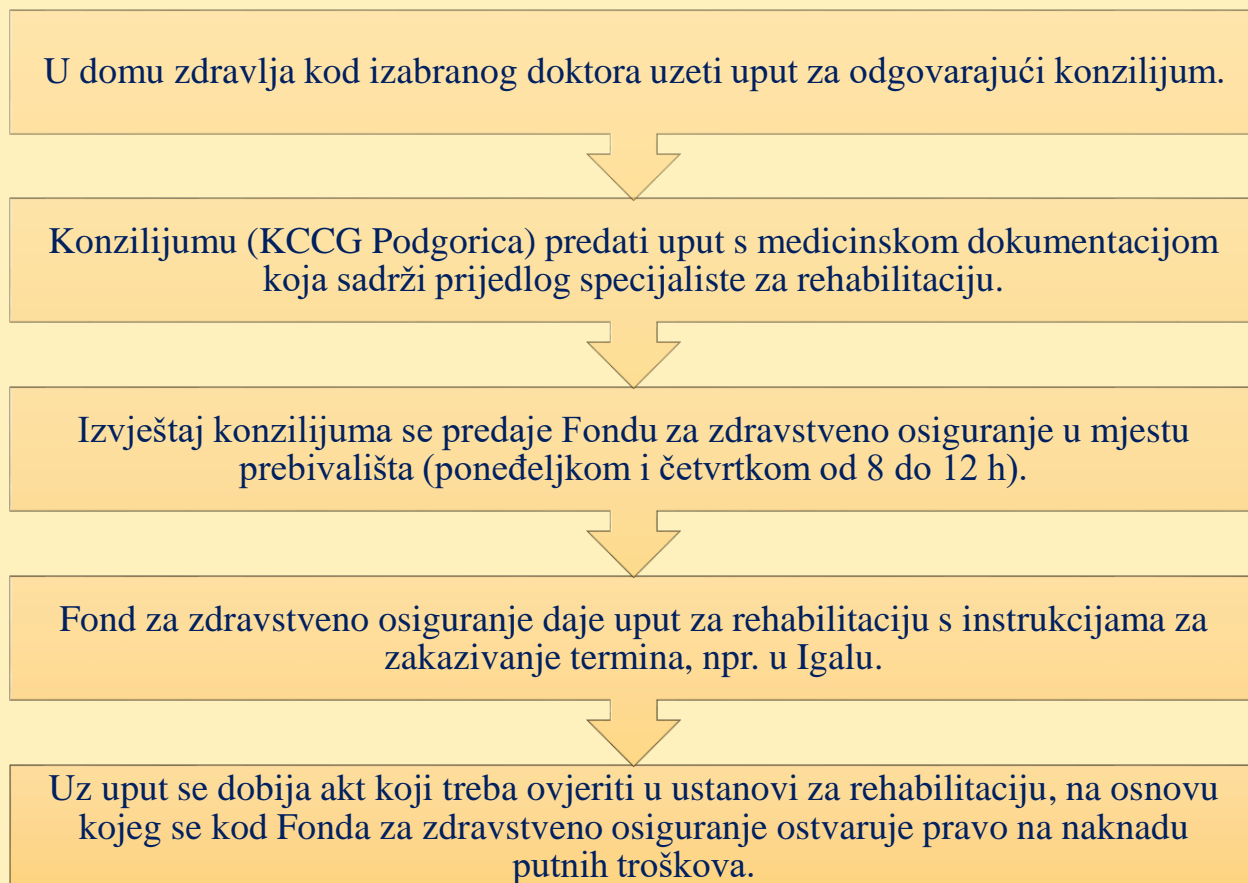
Primjer procedure – nabavka pelena



Primjer procedure – nabavka drugih pomagala (oftalmološka, tiflotehnička, slušna)



Primjer procedure – liječenje u zemlji i inostranstvu



Kontakti:

Centar za autizam, razvojne smetnje i dječju psihijatriju „Ognjen Rakočević“,
Princeze Ksenije 8, 069/342-544

Centar za djecu s posebnim potrebama Podgorica, Bracana Bracanovića bb, Dom
zdravlja „Stara varoš“, 020/481-974

Centar za djecu s posebnim potrebama Bar, Bjeliši 74, 030/313-260

Centar za djecu s posebnim potrebama Bijelo Polje, Voja Lješnjaka bb, Gornji dio
grada, 050/435-166

Centar za djecu s posebnim potrebama Berane, Miljana Tomičića bb, Berane,
051/233-324

Centar za djecu s posebnim potrebama Nikšić, Radoja Dakića bb, 040/231-202

Centar za djecu s posebnim potrebama Herceg Novi, Nikola Ljubivrtića 1,
031/343-024

Fond za zdravstveno osiguranje, Vaka Đurovića bb, Podgorica, 020/404-101
kabinet@rfzcg.co.me, sajt za kontakte filijala
https://fzocg.me/o_nama.php?type=units

Porodično-pravna zaštita

Podrška porodici lica s invaliditetom, njeno osnaživanje i edukacija, osim u centrima za socijalni rad na teritoriji opštine na kojoj korisnik ima prebivalište, obezbjeđuje se kod poslodavca i kod nadležnih organa i službi i podrazumijeva pravo na određene benefite, primanja i usluge, postupak i uslove za ostvarivanje ovih prava.

Benefiti i prava koja roditelji mogu ostvariti kod poslodavaca su: odsustvo s rada zbog njege djeteta, roditeljsko odsustvo, rad s polovinom punog radnog vremena, jednokratna novčana pomoć, uvećanje broja dana godišnjeg odmora i kod pojedinih poslodavaca prednost prilikom rješavanja stambene potrebe.

Po osnovu njege člana uže porodice, osiguranik ostvaruje pravo na privremenu spriječenost za rad.

Za rad s polovinom radnog vremena zaposleni roditelj lica s invaliditetom se može obratiti poslodavcu zahtjevom za ostvarivanje ovog prava, uz koji prilaže rješenje nadležnog organa kojim se potvrđuje da ima dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju, koji poslodavac prosljeđuje centru za socijalni rad u mjestu sjedišta poslodavca. Komisija centra odlučuje o podnijetom zahtjevu rješenjem, na osnovu kojeg poslodavac donosi rješenje zaposlenom o predmetnom pravu.

Zahtjev za izdavanje ličnih dokumenata podnosi lice s invaliditetom ili njegov roditelj, zakonski zastupnik ili staratelj Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP). Lica s invaliditetom ne plaćaju taksu za izdavanje putne isprave, ali su dužna da uz zahtjev dostave dokaz o invaliditetu, dok sam obrazac putne isprave plaćaju. Dokumenta se mogu izdati i prije punoljetstva, uz potpis jednog roditelja i potpis djeteta koje je starije od 12 godina. Za izdavanje pasoša za lice mlađe od 18 godina i drugo poslovno nesposobno lice potreban je potpis jednog roditelja, pisana saglasnost drugog roditelja, zastupnika ili staratelja, i potpis djeteta koje je starije od 12 godina. Lice s invaliditetom ili član njegove porodice može podnijeti zahtjev za izdavanje lične karte i putne isprave putem mobilne stanice radi

uzimanja podataka. Usluga je besplatna. Preko portala www.dokumenta.me može se podnijeti zahtjev za dostavljanje na kućnu adresu izvoda iz matičnog registra rođenih, uvjerenja iz registra državljana i uvjerenja o prebivalištu, na elektronski podržan način u kratkim rokovima, uz naplatu kurirske dostave.

U svim osnovnim sudovima postoje službe besplatne pravne pomoći. Lice s invaliditetom ima pravo na besplatnu pravnu pomoć. Ona podrazumijeva potpuno ili djelimično pokrivanje troškova pravnog savjetovanja, sastavljanja obraćanja pisanim putem, zastupanja u postupku pred nadležnim organima i za vansudsko rješavanje sporova.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici propisana je hitnost postupanja u slučaju nasilja, koje se posebno odnosi i na lice s invaliditetom i koje nije sposobno da se o sebi stara. Postoji prioritet u tim postupcima. Nasiljem se smatra ako član porodice: upotrijebi fizičku silu, prijeti napadom, verbalno napada, psuje, naziva pogrđnim imenom i na drugi način vrijeđa drugog člana porodice; ograničava članu porodice slobodu komuniciranja; seksualno uznemirava člana porodice; oštećuje ili uništava zajedničku imovinu ili imovinu drugog člana porodice ili pokušava da to učini; uskraćuje osnovna sredstva za egzistenciju drugom članu porodice i dr. Nasiljem se smatra i ako član porodice ne vodi dovoljno brigu o: ishrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj zaštiti ili pohađanju škole. Član porodice je dužan da se stara kada je potrebna pomoć zbog invaliditeta. Težim oblikom nasilja u porodici smatra se prikrivanje člana porodice sa smetnjama i teškoćama u razvoju, invaliditetom. Državna, zdravstvena, obrazovna i druge ustanove dužne su da prijave policiji nasilje za koje saznaju. Organ za prekršaje i policija dužni su da obavijeste centar za socijalni rad o nasilju. Centar za socijalni rad, druge ustanove socijalne i dječije zaštite, zdravstvena ustanova i drugi dužni su da pruže zaštitu i pomoć žrtvi.

Razumljivi rezime: Lična prava




Roditelji imaju pravo na odsustvo s posla zbog njege djeteta, roditeljsko odsustvo, pravo da rade pola radnog vremena, na jednokratnu novčanu pomoć, veći broj dana godišnjeg odmora i prednost prilikom rješavanja stambenog pitanja.

Lice s invaliditetom ima pravo na ličnu kartu i pasoš. Ne mora se ići u MUP – besplatno mobilna ekipa može doći u kuću/stan da uzme biometrijske podatke, digitalni potpis, uradi fotografije.



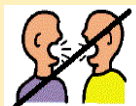

Lice s invaliditetom može da koristi službe besplatne pravne pomoći u svim osnovnim sudovima.





Nasilje je kad neko tuče, napada, vrijeđa, psuje, seksualno zlostavlja, oštećuje ili uništava stvari, ako ne vodi brigu o: ishrani, higijeni, odijevanju, liječenju ili pohađanju škole. Nasilje treba prijaviti.

Društvena priča: Moja lična prava

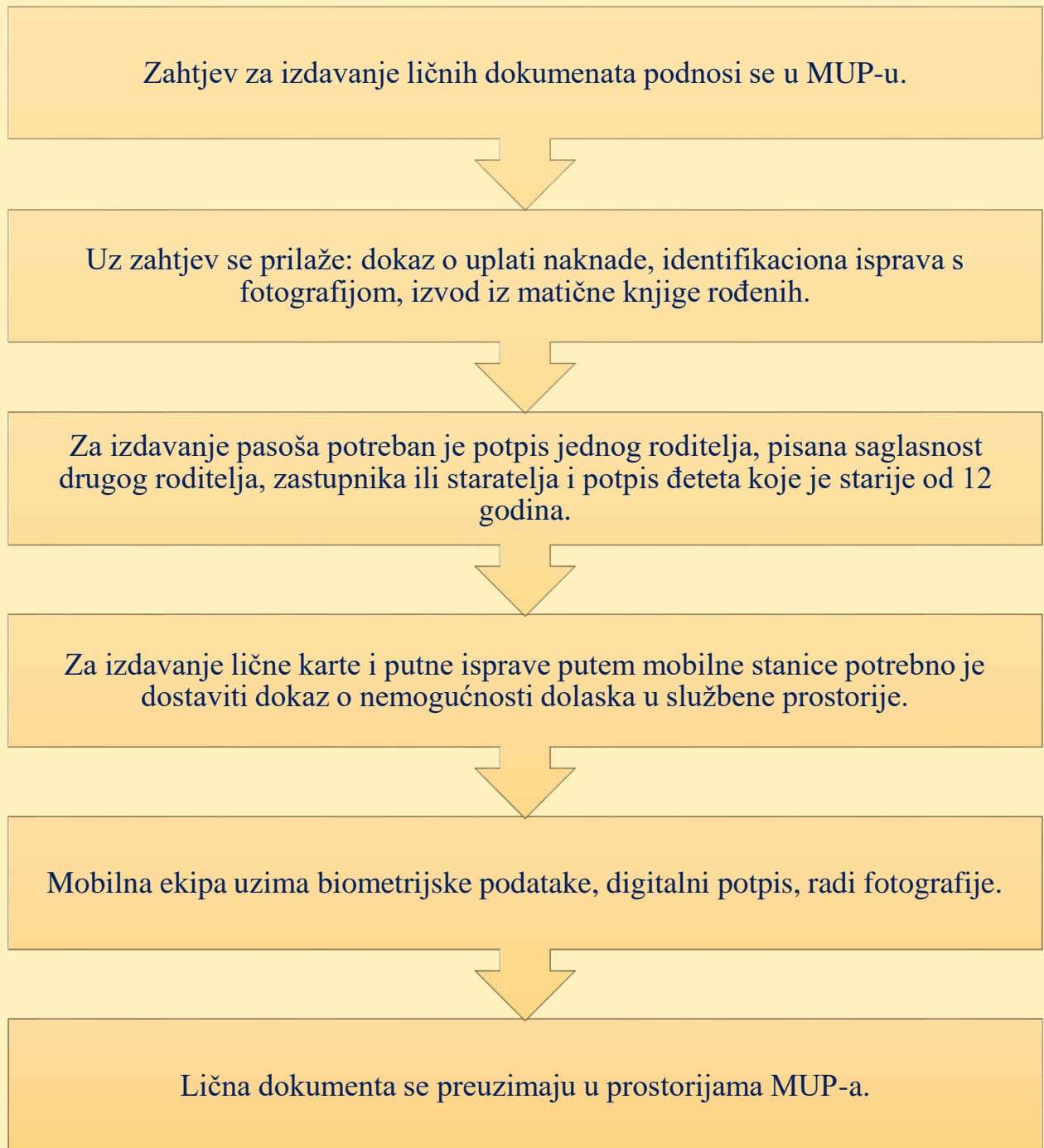
Ja  imam pravo na ličnu kartu  i pasoš .

Ličnu kartu  i pasoš  mogu da dobijem i prije  mog 18. rođendana .

Mene  niko ne smije da udara , da me psuje , seksualno napada .

U slučaju nasilja  ja  ću pozvati policiju  na broj telefona  122 ili SOS telefon 080-111-111.

Primjer procedure za izdavanje ličnih dokumenata



Ministarstvo unutrašnjih poslova – područne jedinice – kontakti

Područna jedinica **Podgorica** 020/241-196

Područna jedinica **Nikšić** 040/213-101

Područna jedinica **Bar** 030/312-235

Područna jedinica **Herceg Novi** 031/322-548

Područna jedinica **Pljevlja** 052/232-017

Područna jedinica **Bijelo Polje** 052/232-017

Područna jedinica **Berane** 051/233-335

Socijalna zaštita

Ova oblast je regulisana Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Prava iz socijalne i dječje zaštite su osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite. Osnovna materijalna davanja za lica s invaliditetom su: materijalno obezbjeđenje, lična invalidnina, dodatak za njegu i pomoć, zdravstvena zaštita, troškovi sahrane, jednokratna novčana pomoć, naknada roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu.

O zahtjevu za ostvarivanje prava iz socijalne i dječje zaštite odlučuje centar za socijalni rad, u mjestu prebivališta. Zahtjev podnosi lice, roditelj, staratelj, hranitelj ili se podnosi po službenoj dužnosti. Centar za socijalni rad utvrđuje invaliditet na osnovu nalaza, ocjene i mišljenja socijalno-ljekarske komisije.

Materijalno obezbjeđenje može ostvariti pojedinac, odnosno porodica, ako je pojedinac, odnosno član porodice nesposoban za rad, završio školovanje po obrazovnom programu s prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći ili posebnom obrazovnom programu i ako se nalazi u stanju socijalne potrebe.

Lična invalidnina pripada licu s teškim invaliditetom, u skladu s Pravilnikom o medicinskim indikacijama za ostvarivanje prava iz socijalne i dječje zaštite.

Dodatak za njegu i pomoć može ostvariti lice kome je zbog invaliditeta neophodna njega i pomoć da bi imalo obezbijeđen pristup zadovoljavanju potreba.

Troškovi sahrane u slučaju smrti korisnika lične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć i smještaja, obezbjeđuju se licu koje je preuzelo plaćanje troškova sahrane, ukoliko to pravo nije ostvarilo po drugom osnovu.

Jednokratna novčana pomoć pripada pojedincu, odnosno porodici koja se nađe u stanju socijalne potrebe, u iznosu koji odredi centar za socijalni rad.

Naknada roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu pripada jednom od roditelja, odnosno staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu za svakog korisnika pojedinačno. Ukoliko u porodici imaju dva ili više lica koja

koriste pravo na dodatak za njegu i pomoć drugog lica, jedan od roditelja ili staratelja ima pravo na naknadu za svako lice pojedinačno. Ovo pravo nemaju oni koji koriste uslugu smještaja. Poslije navršene osamnaeste godine djeteta sa smetnjama i teškoćama u razvoju, ukoliko osnovni sud produži na osnovu zahtjeva roditelja vršenje roditeljskog prava, roditelj nastavlja da koristi ovu naknadu.

Osnovna materijalna davanja iz dječje zaštite su: dodatak za decu, refundacija naknade zarade i naknada zarade za porodijsko, odnosno roditeljsko odsustvo, naknada po osnovu rođenja djeteta, refundacija naknade zarade i naknada zarade za rad s polovinom punog radnog vremena.

Dodatak za decu može ostvariti dijete korisnik materijalnog obezbjeđenja, dodatka za njegu i pomoć i lične invalidnine.

Naknada po osnovu rođenja djeteta pripada jednom od roditelja koji je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje i student po osnovu rođenja djeteta, do navršene jedne godine života djeteta.

Usluge podrške za život u zajednici su: dnevni boravak, pomoć u kući, stanovanje uz podršku, svratište, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i druge usluge podrške za život u zajednici.

Savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga obuhvata savjetovanje, terapiju, medijaciju, SOS telefon i druge usluge s ciljem prevazilaženja kriznih situacija i unapređivanja porodičnih odnosa.

Smještaj podrazumijeva boravak korisnika na porodičnom smještaju – hraniteljstvu, porodičnom smještaju, u ustanovi, prihvatilištu – skloništu i drugim vrstama smještaja. Smještaj može biti privremeni, povremeni i dugotrajni.

Neodložne intervencije se pružaju radi osiguranja bezbjednosti u situacijama koje ugrožavaju život, zdravlje i razvoj korisnika i obezbjeđuju se 24 sata dnevno. Usluge pruža centar za socijalni rad uz saradnju sa drugim ustanovama i službama.

Posljednjih godina u Crnoj Gori je najviše razvijena usluga centara za dnevni boravak¹, u kojima se, dominantno, deci sa smetnjama i teškoćama u razvoju obezbjeđuje boravak tokom dana, socijalizacija, rehabilitacija, podrška učenju, društvena i profesionalna aktivacija, edukacija roditelja, prevoz, patronažne usluge.

Pomoć u kući, personalna asistencija i stanovanje uz podršku su, takođe, značajni vidovi pomoći porodici.

Personalni asistent pomaže osobi s invaliditetom u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, koje ona ne bi mogla obaviti, ili bi to bilo otežano, bez pomoći drugog lica. Najčešće su to odlazak na posao s njima, na fakultet... Između lica s invaliditetom i personalnog asistenta postoji odnos poslodavca i zaposlenog. Personalni asistent ne može biti član porodice. Uslugu personalne asistencije sprovode licencirani pružaoci usluga – najčešće zahvaljujući projektima. Putem ugovora se definiše vrsta pomoći i dužinu trajanja personalne asistencije.

Pomoć u kući podrazumijeva podršku, kao što je spremanje hrane, čišćenje kuće, nabavka i sl. Ova usluga je ranije realizovana kao javni rad preko Zavoda za zapošljavanje, dok se sada realizuje kod licenciranih pružaoca ovih usluga i sklapanjem ugovora s korisnikom ili starateljem.

Geronto domaćica je podrška starijim licima, sa i bez invaliditeta, u obavljanju kućnih poslova, koji nijesu u mogućnosti da sami obave navedene poslove.

¹ JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju „Tisa“, Bijelo Polje, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja, JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa“, Plav, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Sirena“, Ulcinj, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Berane, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Prijestonica Cetinje, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Mojkovac, JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju Rožaje, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Glavni grad Podgorica, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Golubovci, opština u sastavu Glavnog grada, JU Dnevni centar Tivat, Centar za dnevni boravak RC „Peruta Ivanović“, Kotor, JU Centar za dnevni boravak Budva, JU Dnevni centar Danilovgrad, JU Dnevni centar pri Dječjem domu „Mladost“, Bijela.

Razumljivi rezime: Socijalna zaštita

Lica s invaliditetom imaju pravo na: materijalno obezbjeđenje, ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć, zdravstvenu zaštitu, troškove sahrane, jednokratnu novčanu pomoć, naknadu roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu.



Za decu i njihove roditelje to su i dodatak za decu, plata za vrijeme roditeljskog odsustva, naknada po osnovu rođenja deteta, pravo na rad s pola radnog vremena i cijela plata.

Usluge podrške za život u zajednici su: dnevni boravak, pomoć u kući, stanovanje uz podršku, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i druge usluge podrške za život u zajednici.

Personalni asistent pomaže osobi s invaliditetom u obavljanju svakodnevnih aktivnosti.



Pomoć u kući podrazumijeva spremanje hrane, čišćenje, nabavku i sl.



Društvena priča: Moja prava socijalne zaštite



Lice s invaliditetom  ima pravo da dobija novac  svakog mjeseca










zbog invaliditeta .


Lice s invaliditetom  ima pravo da ide u dnevni boravak .

Lice s invaliditetom  ima pravo na personalnog asistenta .

Lice s invaliditetom  ima pravo na pomoć u kući . Asistent

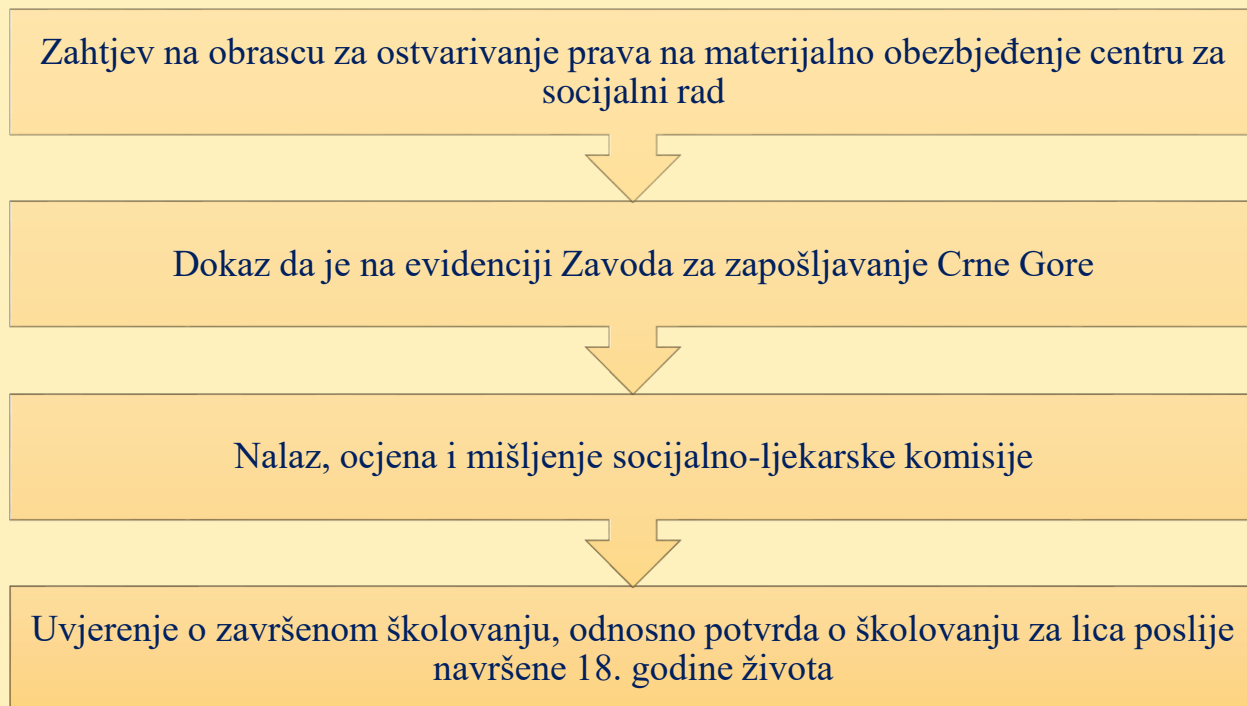
 u kući  pomaže u kivanju , hranjenju ,

oblačenju , kupanju , čišćenju kuće , nabavci  i sl.

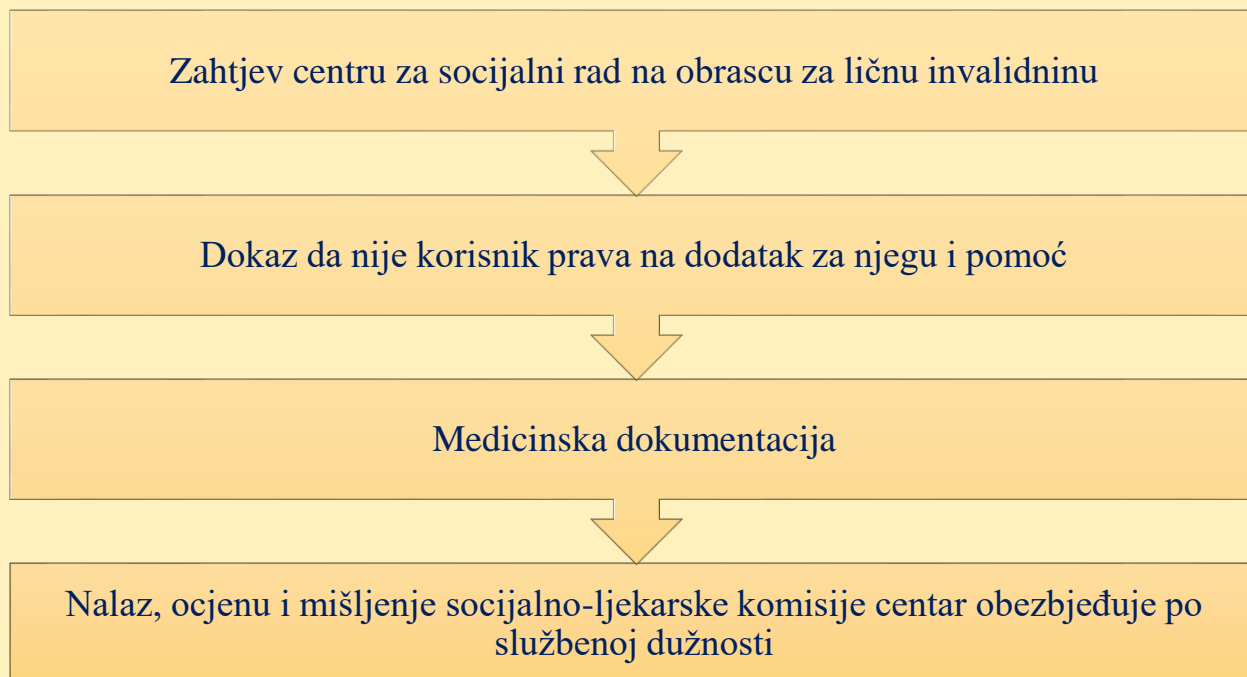
Lice s invaliditetom  ima pravo na tumačenje i prevođenje na znakovni

jezik .

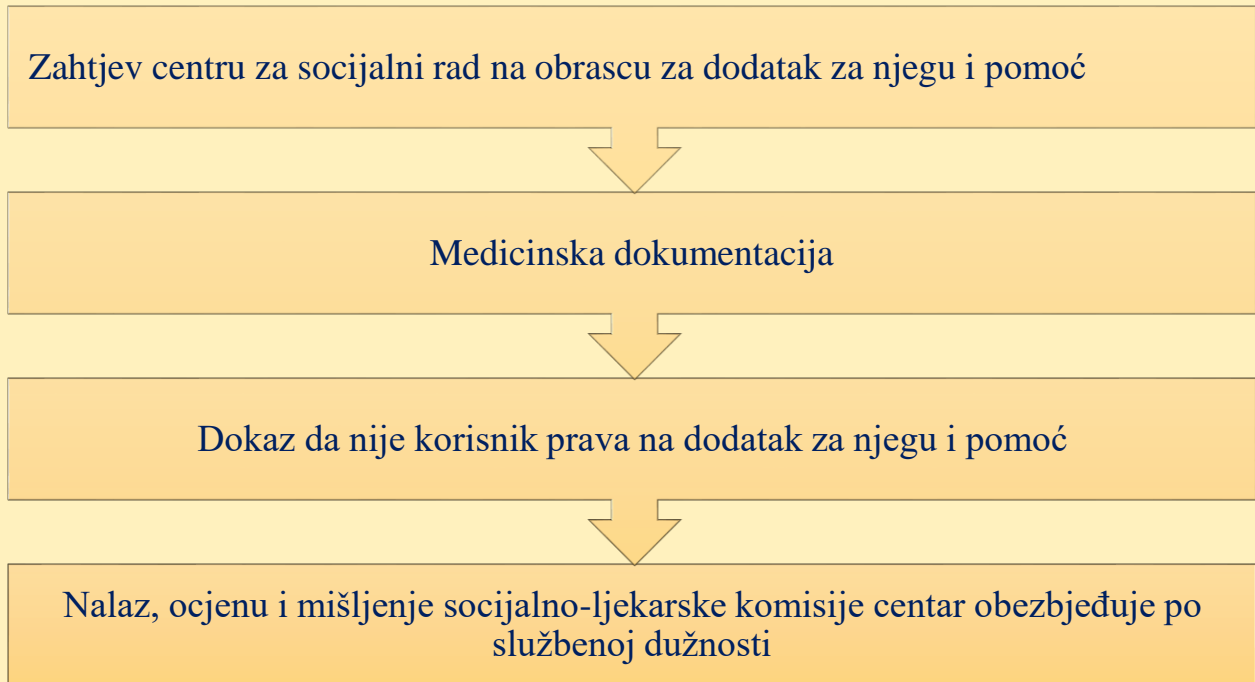
Primjer procedure za osnovna materijalna davanja



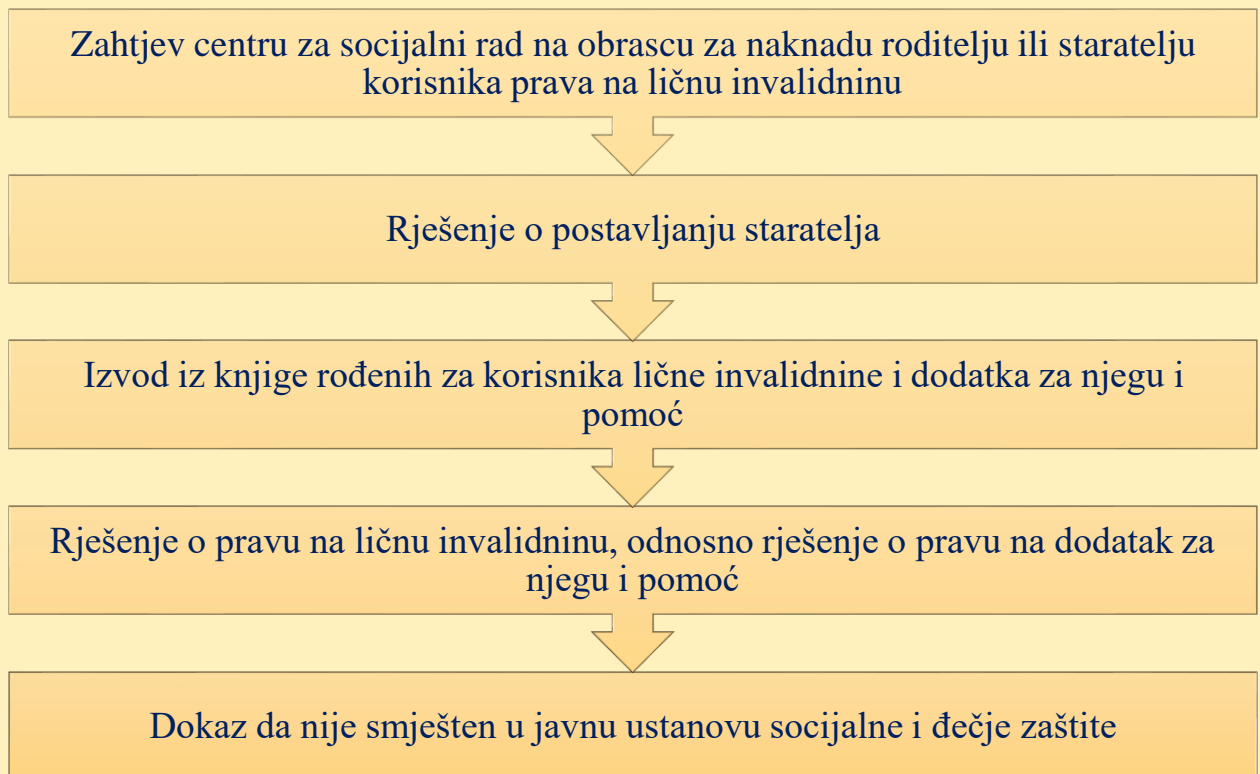
Primjer procedure za ličnu invalidninu



Primjer procedure za dodatak za njegu i pomoć



Primjer procedure za naknadu roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu



Kontakti:

Centar za socijalni rad – kontakti		
Ustanova	Kontakt tel./e-mail	Adresa
JU Centar za socijalni rad Podgorica	podgorica@czsr.me ana.stijepovic@czsr.me tel./fax: 020/230-570	VI proleterske 18
Gradska opština Golubovci	smilovic87@gmail.com suzana.milovic@czsr.me tel.: 020/230-561	Anovi bb
Opština Tuzi	marko.ljuljdjuraj@czsr.me tel.: 020/215-207, 020/220-033, fax: 020/215-192, 020/220-034	IV proleterske 18
JU Centar za socijalni rad Nikšić	niksic@czsr.me zoran.vukicevic@czsr.me tel./fax: 040/271-144	Njegoševa 10
Područna jedinica Plužine	zoran.perovic@czsr.me	
Područna jedinica Šavnik	dragan.grdinic@czsr.me tel./fax: 040/266-142	
JU Centar za socijalni rad Pljevlja	csrpv@t-com.me branka.danilovic@czsr.me csrpv@t-com.me tel.: 052/301-264 fax: 052/301-265	Vuka Karadžića 42
Područna jedinica Žabljak	frog@t-com.me tel./fax: 052/360-150	
JU Centar za socijalni rad Bijelo Polje	csrbp@t-com.me bijelopolje@czsr.me vesna.minic@czsr.me tel.: 050/432-024 fax: 050/431-481	Tršova bb
JU Centar za socijalni rad Berane	cen.soc.rad@t-com.me berane@czsr.me ranko.raicevic@czsr.me tel.: 051/230-128, 051/234-966 fax: 051/230-129	29. novembar 1
Područna jedinica Andrijevica	mira.marjanovic@czsr.me tel.: 051/230-920 fax: 051/230-921	
Područna jedinica Petnjica	skenderovic.rifat@czsr.me	

	tel.: 051/230-238	
JU Centar za socijalni rad Bar	csrbar@t-com.me slobodan.djonovic@czsr.me tel.: 030/313-336, 030/312-610 fax: 030/303-493 dežurni telefon: 067/214-009	Bulevar revolucije bb
Područna jedinica Ulcinj	csrul@t-com.me mehmet.duraku@czsr.me tel.: 030/412-205 centrala fax: 030/401-549 dežurni telefon: 067/027-975	Nikole Đakonovića bb
JU Centar za socijalni rad Kotor	czsrkotor@t-com.me vasilije.todorovic@czsr.me kotor@czsr.me tel.: 032/322-622, 032/322- 624, 032/304-740	Gurdić bb
Područna jedinica Tivat	zeljka.stevovic@czsr.me tel.: 030/322 624 tel./fax: 032/ 674-646	
Područna jedinica Budva	tel./fax: 033/452-887	
JU Centar za socijalni rad Rožaje	csr-rozaje@t-com.me kadrija.agovic@czsr.me tel.: 051/271-009 fax: 051/270-174 i 270-175	30. septembra 6
JU Centar za socijalni rad Plav	branka.djukic@czsr.me tel./fax: 051/255-075, 051/251-450	Čaršijska bb
Područna jedinica Gusinje	hot.muradija@czsr.me tel./fax: 051/251-450 051/255-078	
JU Centar za socijalni rad Herceg Novi	csrh@t-com.me vlado.delic@czsr.me hercegnovi@czsr.me tel./fax: 031/321-187, 031/322-293, 031/322-578	Put partizanskih majki 4
JU Centar za socijalni rad Danilovgrad	maja.luketic@czsr.me tel./fax: 020/812-584, 020/230-561	Bijelog Pavla bb

JU Centar za socijalni rad Mojkovac	sonja.damjanovic@czsr.me tel./fax: 050/452-101	Mališe Damjanovića bb
Područna jedinica Kolašin	dusko.scepanovic@czsr.me tel./fax: 020/865-645, 020/864-645	
JU Centar za socijalni rad Cetinje	jucsr@t-com.me cetinje@czsr.me dejan.milosevic@czsr.me tel.: 041/231-890	IV proleterske 5

Obrazovanje i vaspitanje

Ova oblast je regulisana Zakonom o vaspitanju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama i drugim zakonima koji se odnose na ovu oblast.

Inkluzivno obrazovanje se odnosi na pravo djece da pohađaju redovne škole i ono uvijek treba da bude prvi izbor za djecu sa smetnjama u razvoju.

U lokalnim zajednicama formirane su komisije koje vrše usmjeravanje djece s posebnim obrazovnim potrebama pri organu uprave zaduženom za poslove prosvjete. Čine ih psiholog, pedagog, socijalni radnik, defektolog i pedijatar. Komisije za usmjeravanje predlažu program, stručnu pomoć, kadrovske prostorne, materijalne i druge uslove za svako dijete s posebnim obrazovnim potrebama.

Za djecu s rješenjem o usmjeravanju troškovi boravka i ishrane u vrtiću, udžbenici i usluge resursnih centara i mobilne službe su besplatni. Takođe, smanjuje se broj djece u odjeljenju do 10%.

Predškolske ustanove i škole za svako dijete izrađuju Individualni razvojno-obrazovni program. Skraćeno se zove IROP. U okviru IROP-a su postavljeni ciljevi koji se odnose na učenje i razvoj djeteta. Akcenat je dat na aktivnostima, metodama, tehnikama i načinima nastavnog rada koje treba primijeniti. IROP dozvoljava korišćenje alternativnih oblika komunikacije: znakovni jezik, Brajevo pismo, komunikacijske sličice, kao i korišćenje specijalizovanih didaktičkih sredstava, opreme, pomagala, asistivne tehnologije...

Individualni tranzicioni plan – skraćeno ITP je dio individualnog programa (IROP). Sprovodi se na kraju osnovne i srednje škole. Na kraju osnovne škole ITP-1 pomaže djetetu prilikom prelaza u srednju školu i odabira najboljeg obrazovnog programa – smjera. Kada završi srednju školu putem ITP-2 se priprema za zapošljavanje ili uz pomoć ITP-3 upisuje na fakultet.

Roditelji i dijete treba da učestvuju u donošenju i praćenju IROP-a i ITP-a, i dobiju svoj primjerak.

U srednjoj školi učenik sa smetnjama u razvoju može postupno da dostiže obrazovni program i završi obrazovanje u skladu sa svojim mogućnostima. Zato

postoje modularizovani obrazovni programi. Kroz njih se određuje dio poslova za koje će se učenik osposobiti da ih radi u okviru jednog zanimanja.

Škole angažuju asistente u nastavi kao tehničku podršku za nastavnu godinu za djecu sa: umjerenim intelektualnim smetnjama, teškim tjelesnim smetnjama, bez ostatka vida, sa smetnjama iz spektra autizma. Obim podrške koju asistent u nastavi pruža detetu je u skladu sa IROP-om deteta i rasporedom časova. Asistent radi na osnovu instrukcija i radnog materijala koje mu daje nastavnik i stručna služba. Asistent ne smije da dovede u pitanje samostalnost i da samo on radi s detetom. Iz tog razloga asistent radi s više dece.

U Crnoj Gori postoje tri resursna centra: JU Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović“ u Kotoru, JU Resursni centar za djecu i osobe s intelektualnim smetnjama i autizmom „1. jun“, Podgorica, JU Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica“ za tjelesne i smetnje vida. U resursnim centrima imaju pravo na ranu intervencija u trajanju do mjesec dana, individualni rad u osnovnom i srednjem obrazovanju – po nekoliko dana. Troškove boravka, smještaja i prevoza snosi centar za socijalni rad. Za dolazak je dovoljan uput izabranog pedijatra. Kasnije i rješenje o usmjeravanju.

Zavod za školstvo organizuje, finansira i koordinira mobilnu službu. Specijalni edukatori i rehabilitatori, logopedi, psiholozi, pedagozi individualno rade s detetom. Stručnoj službi škole pružaju informacije o detetovim sposobnostima, načinima i vrsti podrške, a nastavnike upućuju na prilagođavanje pristupa, pravilnu izradu i realizaciju IROP-a i ITP-a, individualnog nastavnog materijala.

Razumljivi rezime: Obrazovanje

Đeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju imaju pravo da idu u vrtiće i redovne škole. Vrtić i udžbenici su besplatni.

Komisije vrše usmjeravanje dece s posebnim obrazovnim potrebama u vrtiće i škole.

U vrtiću i školi uče na osnovu Individualnog programa (skraćeno se kaže IROP). U njemu piše što, koliko i kako će dijete da uči, koristi znakovni jezik, Brajevo pismo, komunikacijske sličice, pomagala. Takođe i razne aplikacije, opremu, sredstva i uređaje koji se nazivaju asistivna tehnologija...









Za upis u srednju školu, fakultet i za pronalaženje posla se radi Individualni tranzicioni plan. Skraćeno se zove ITP.

U srednjoj školi učenik sa smetnjama u razvoju može da nauči da radi dio poslova.










U školama im pomažu asistenti u nastavi.








U Crnoj Gori postoje tri resursna centra: RC „Dr Peruta Ivanović“, Kotor, za decu koja imaju smetnje sluha i govora, RC „1. jun“, za decu i osobe s intelektualnim smetnjama i autizmom; RC „Podgorica“, za decu koja imaju tjelesne i smetnje vida.

Društvena priča: Moje pravo na obrazovanje


Deca   sa smetnjama i teškoćama u razvoju  imaju pravo da idu u vrtić  i školu . Vrtić  i udžbenici  se ne plaćaju .




U vrtiću  i školi  za svako dijete   sa smetnjama i teškoćama u razvoju  u Individualnom programu piše što, koliko i kako će ono da uči.


Dijete   sa smetnjama i teškoćama u razvoju  ima pravo da koristi znakovni jezik , Brajevo pismo , komunikacijske sličice , pomagala , , aplikacije, opremu, sredstva i uređaje .


U vrtiću  i školi   deci   sa smetnjama i teškoćama u razvoju  pomažu asistenti u nastavi .

Za upis iz osnovne škole  u srednju školu , na fakultet  i

traženje posla  se radi Individualni tranzicioni plan. Skraćeno se zove ITP.

U srednjoj školi  učenik  sa smetnjama u razvoju  može

da nauči da radi dio poslova .

U Crnoj Gori  postoje tri resursna centra: „Dr Peruta Ivanović“



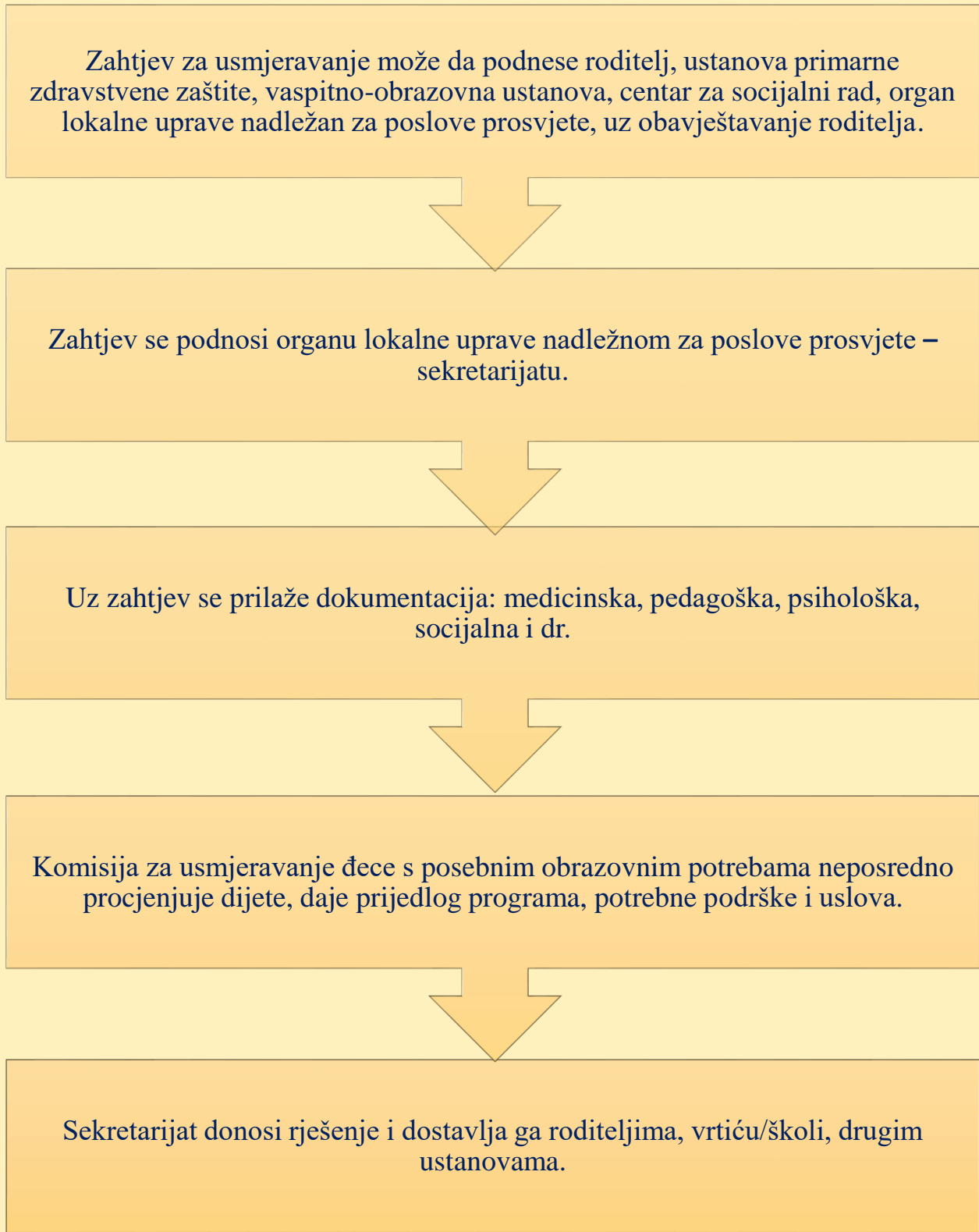
„1. jun“



„Podgorica“



Primjer procedure za usmjeravanje



Kontakti

Ministarstvo prosvjete, Vaka Đurovića bb, 020/410-100, mps@mps.gov.me

Zavod za školstvo, Vaka Đurovića bb, 020/408-901, zavskcg@zss.gov.me

Centar za stručno obrazovanje, Novaka Miloševa 18, Podgorica, 020/664-713
cso@gov.me

JU RC „1 jun“, Princeze Ksenije 8, Podgorica, 020/640-136, centar1.jun@t-com.me

JU RC „Podgorica“, Princeze Ksenije 6, Podgorica, 020/640-408, juzinv@t-com.me

JU RC „Dr Peruta Ivanović“, Kotor, 032/304-288, fax: 032/325-996,
surdomonte@t-com.me

Zapošljavanje

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom uređuje se način i postupak ostvarivanja prava na profesionalnu rehabilitaciju, mjere i podsticaji za zapošljavanje, način finansiranja i druga pitanja od značaja.

Lice s invaliditetom zapošljava se pod opštim ili posebnim uslovima. Zapošljavanje pod opštim uslovima je bez prilagođavanja poslova, odnosno radnog mjesta licu s invaliditetom. Zapošljavanje pod posebnim uslovima je uz prilagođavanje poslova, radnog mjesta i zapošljavanje u posebnim organizacijama za zapošljavanje. Pod prilagođavanjem poslova podrazumijeva se prilagođavanje radnog procesa i radnih zadataka. Pod prilagođavanjem radnog mjesta podrazumijeva se opremanje radnog mjesta, sredstava za rad, prostora i opreme, u skladu s mogućnostima i potrebama lica s invaliditetom.

Poslodavac koji ima od 20 do 50 zaposlenih dužan je da zaposli najmanje jedno lice s invaliditetom, a koji ima više od 50 zaposlenih dužan je da zaposli najmanje 5% lica s invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih. Poslodavac koji zaposli lice s invaliditetom ima pravo na bespovratna sredstva za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada. Povoljni kredit za kupovinu mašina, opreme i alata potrebnog za zapošljavanje lica s invaliditetom. Učešće u finansiranju troškova asistenta. Subvencije za zarade za lica s invaliditetom iznose:

- 75% od isplaćene bruto zarade za cijeli period zapošljenosti, za poslodavca koji zaposli lice s najmanje 50% invaliditeta;
- za poslodavca koji zaposli lice s invaliditetom manjim od 50%, subvencija iznosi: u prvoj godini 75%, u drugoj 60%, u trećoj i svakoj narednoj godini 50% od isplaćene bruto zarade.

Ukoliko poslodavac ne zaposli određeni broj lica s invaliditetom, dužan je da uplati doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom. Iz Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom izdvajaju se sredstva za mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije

za lica s invaliditetom, sufinansiranje posebnih organizacija za zapošljavanje, subvencije za zarade, finansiranje grant šema i novčane pomoći. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom finansira projekte kroz grant šeme. To su mjere zapošljavanja: obrazovanje i osposobljavanje odraslih, osposobljavanje za rad kod poslodavca. Zatim, profesionalna rehabilitacija, prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada, nabavka opreme i materijala, otklanjanje barijera pristupu radnom mjestu. Profesionalna rehabilitacija ima cilj da se lice osposobi za rad, zadrži zaposlenje i napreduje u karijeri.

Lica s invaliditetom u evidenciji Zavoda za zapošljavanje imaju prava:

- na individualni plan zapošljavanja,
- da učestvuju prioritetno u programima i mjerama zapošljavanja,
- da učestvuju u programima profesionalne rehabilitacije,
- na novčanu pomoć za vrijeme obrazovanja, osposobljavanja i profesionalne rehabilitacije u visini od 15% od prosječne mjesečne zarade,
- na jednokratnu novčanu pomoć na ime putnih i troškova selidbe, ako zasnuju radni odnos na neodređeno vrijeme van mjesta prebivališta.

Centri za informisanje i profesionalno savjetovanje (CIPS)² nalaze se u Zavodu za zapošljavanje. Pružaju informacije o mogućnostima zapošljavanja, informacije o upisu i obrazovnim programima srednje škole, o zanimanjima, profesionalno savjetovanje, procjenu interesovanja, sposobnosti i vještina.

² Bar, Berane, Bijelo Polje, Herceg Novi, Nikšić, Mojkovac, Pljevlja, Podgorica

Razumljivi rezime zapošljavanje

Lice s invaliditetom ima pravo da se zaposli. Posao i radno mjesto može da mu se prilagodi.


Može da mu se opremi radno mjesto, prostor, oprema i sredstva za rad, da se otklone barijere za pristup radnom mjestu.




Lice s invaliditetom ima pravo na asistenta za rad.

Lice s invaliditetom ima pravo da u Centru za informisanje i profesionalno savjetovanje (CIPS) dobije informacije o mogućnostima zapošljavanja, o upisu u srednje škole, o zanimanjima, procjenu interesovanja, sposobnosti i vještina.




Društvena priča: Moje pravo da radim


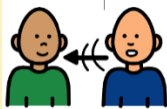
Lice s invaliditetom  ima pravo da radi .



Lice s invaliditetom  ima pravo da mu se opremi radno mjesto i prostor

, toalet , dobije opremu i sredstva za rad ,

, da se otklone barijere za pristup  radnom mjestu .

Lice s invaliditetom  ima pravo na asistenta  za rad .

Lice s invaliditetom  ima pravo da dobije  informacije i savjete

za posao , procjenu interesovanja, sposobnosti i vještina .

Prijedlog procedure za profesionalnu rehabilitaciju

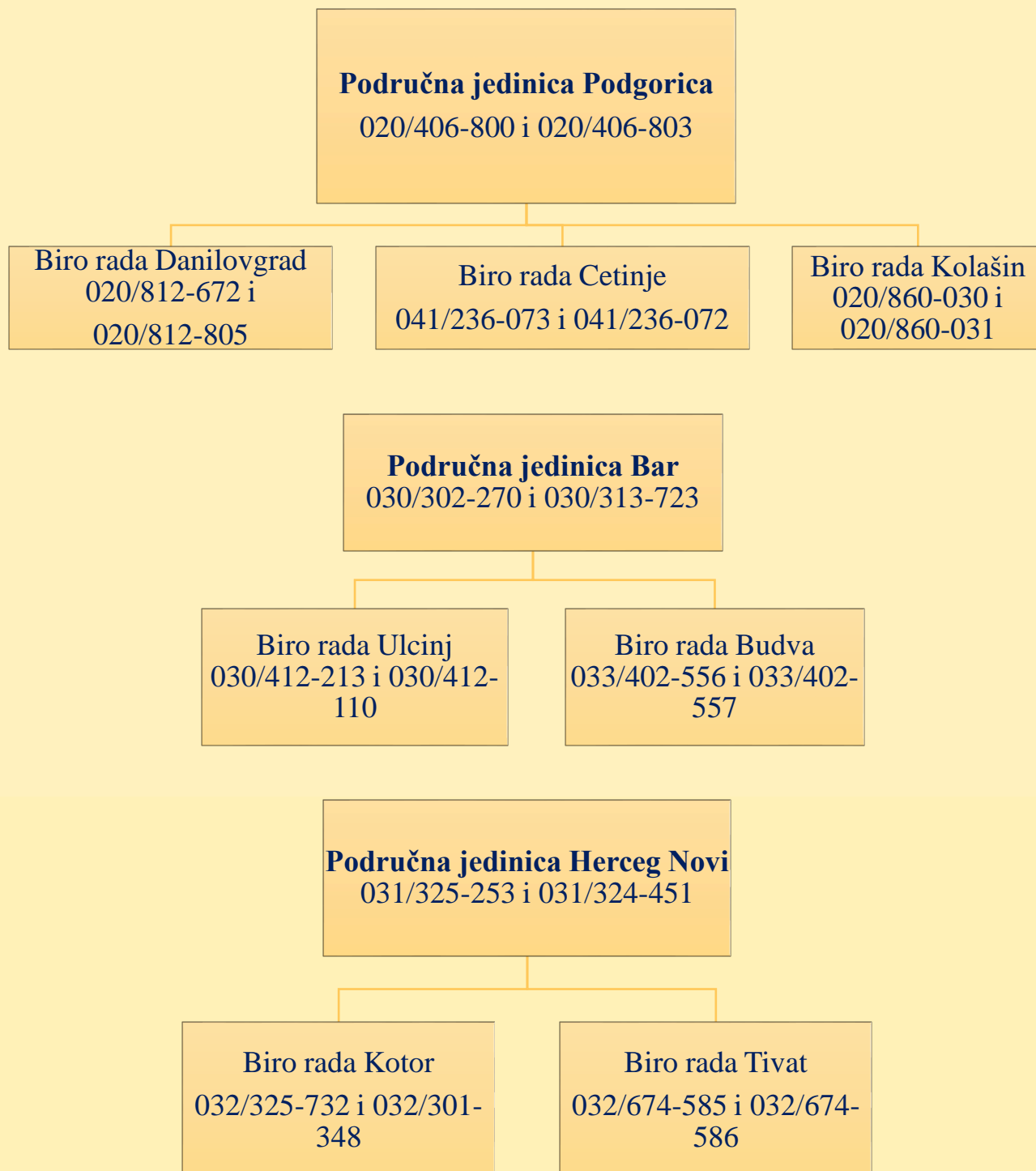
Zahtjev za ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju podnosi se područnoj jedinici Zavoda.

Komisija za profesionalnu rehabilitaciju utvrđuje procenat invaliditeta neposrednim pregledom osobe, uvidom u dokumentaciju.

Profesionalna rehabilitacija se realizuje u Javnoj ustanovi „Centar za profesionalnu rehabilitaciju“ ili kod licenciranog izvođača.

Izvođač rehabilitacije daje mišljenje o mogućnostima zapošljavanja osobe.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore – kontakti



Područna jedinica Nikšić
040/214-161 i 040/212-289

Biro rada Plužine
040/271-295 i 040/271-295

Biro rada Šavnik
040/266-400 i 040/266-401

Područna jedinica Berane
051/233-332 i 051/231-313

Biro rada Andrijevića
051/230-660 i 051/230-661

Biro rada Plav
051/255-061 i 051/055-060

Biro rada Rožaje
051/271-343 i 051/271-343

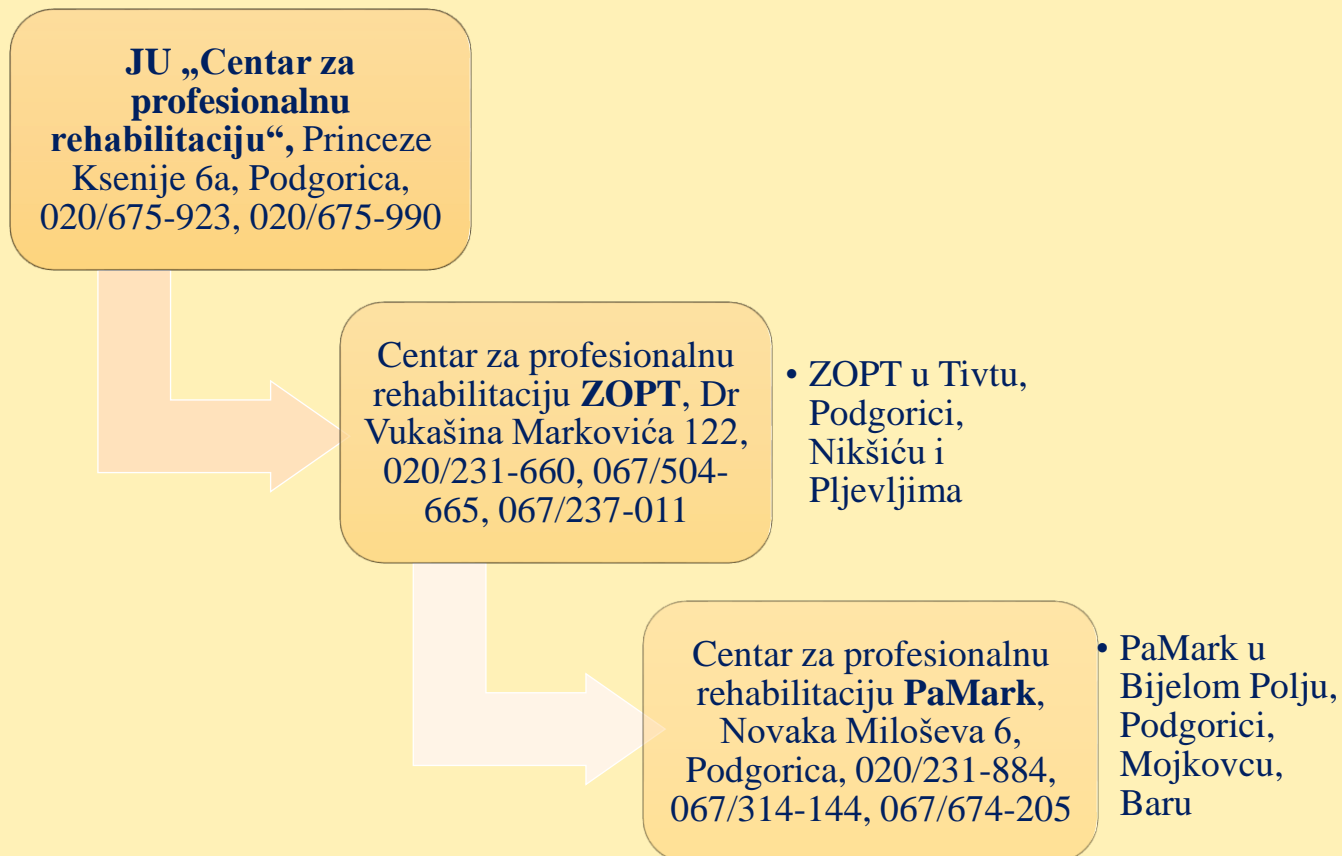
Područna jedinica Bijelo Polje
050/432-422 i 050/430-071

Biro rada Mojkovac
050/470-051 i 050/470-051

Područna jedinica Pljevlja
052/356-742 i 052/256-741

Biro rada Žabljak
052/360-031 i 052/360-030

Usluge profesionalne rehabilitacije – kontakti



Penzijsko i invalidsko osiguranje

Odredbama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju regulisano je pravo na invalidsku i porodičnu penziju. Invaliditet u smislu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju postoji kada kod osiguranika zbog promjena u zdravstvenom stanju, koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili medicinskom rehabilitacijom, nastane potpuni gubitak radne sposobnosti ili djelimični gubitak radne sposobnosti od 75%. Uzrok može biti: povreda na radu, profesionalna bolest, povreda van rada ili bolest.

Osiguranik kod koga nastane gubitak radne sposobnosti stiče pravo na invalidsku penziju u dva slučaja. Prvi slučaj je kada je invaliditet prouzrokovan povredom na radu ili profesionalnom bolešću – bez obzira na dužinu penzijskog staža. Drugi slučaj je kada je invaliditet prouzrokovan povredom van rada ili bolešću – pod uslovom da je gubitak radne sposobnosti nastao prije navršenja godina života propisanih za sticanje prava na starosnu penziju i da je imao navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka.

Osiguranik kod koga je invaliditet prouzrokovan bolešću ili povredom van rada, koja je nastala prije navršenja 30 godina života, stiče pravo na invalidsku penziju u dva slučaja. Prvi slučaj je kada je invaliditet nastao do navršenih 20 godina života – bez obzira na dužinu staža osiguranja. U drugom slučaju, kada je invaliditet nastao od 20. godine do navršenih 30 godina života, lice treba da ima ukupno najmanje godinu dana staža osiguranja, ako je to za osiguranika povoljnije od prethodno pomenutih uslova. Postupak za ostvarivanje prava na penziju mora se pokrenuti zahtjevom prije navršene dvadesete, odnosno tridesete godine života lica s invaliditetom.

Penziju s navršenih 20 godina staža osiguranja, bez obzira na godine starosti, ima jedan od roditelja ili staratelj djeteta koje je korisnik lične invalidnine, bez obzira na godine života djeteta. Visina penzije se uvećava za 20%. Navedeno se ne odnosi na staratelja kojeg po službenoj dužnosti imenuje organ starateljstva.

Dijete stiče pravo na porodičnu penziju i ona mu pripada do navršenih 19 godina života. Ovo mu pravo pripada pod uslovom da ga je osiguranik, odnosno korisnik prava izdržavao do svoje smrti. Poslije navršenih 19 godina života dijete stiče pravo na porodičnu penziju i ona mu pripada do završetka školovanja, ali najkasnije do navršenih 24 godine života, ako pohađa fakultet. Izuzetno, ukoliko dijete pohađa fakultet čije je trajanje duže od četiri godine, porodična penzija mu pripada do navršenih 25 godina života. Porodična penzija detetu pripada sve dok ono nije sposobno za samostalan život i rad. Penzija mu pripada od prestanka zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti. Detetu kome je školovanje prekinuto zbog bolesti, pravo na porodičnu penziju pripada i za vrijeme bolesti do navršenih 19 godina života, kao i iznad tih godina, ali najviše za onoliko vremena koliko je zbog bolesti izgubilo od školovanja.

U svim područnim jedinicima Fonda PIO postoji besplatna pravna pomoć.

Razumljivi rezime: Penzijska prava

Pravo na invalidsku penziju ima lice kada ima potpuni gubitak radne sposobnosti ili djelimični gubitak radne sposobnosti od 75%.



Uzrok za gubitak radne sposobnosti može biti: povreda na poslu ili van posla, bolest koja je nastala zbog posla ili neka druga bolest.

Pravo na invalidsku penziju ima lice kod kojeg je invaliditet nastao prije 30. godine života zbog bolesti ili povrede van posla.

Pravo na penziju ima jedan od roditelja ili staratelj djeteta koje je korisnik lične invalidnine.





Dijete stiče pravo na porodičnu penziju jednog roditelja koji ga je izdržavao do svoje smrti.

Društvena priča: Moje pravo na penziju



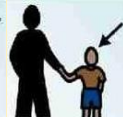
Lice s invaliditetom  ima pravo na invalidsku penziju. Invaliditet 


može biti od: povrede  na poslu , bolesti . Za invalidsku

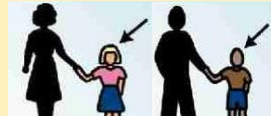

 penziju treba dokaz  od doktora , izvod iz matične knjige

rođenih ili lična karta , potvrda  o poslu , fotokopija 

radne knjižice .

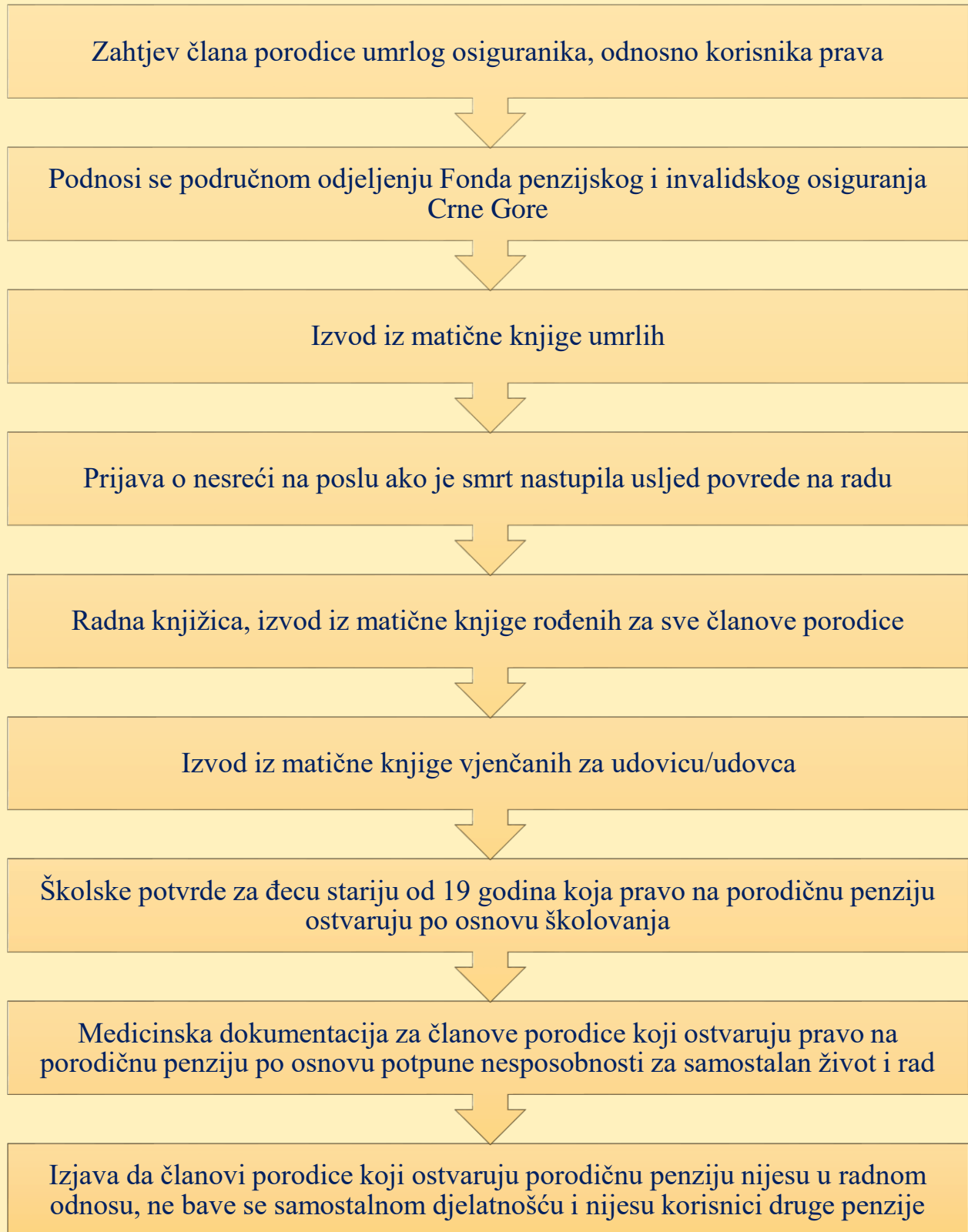
Pravo na penziju ima jedan roditelj ili staratelj  deteta  

koje je korisnik lične invalidnine .

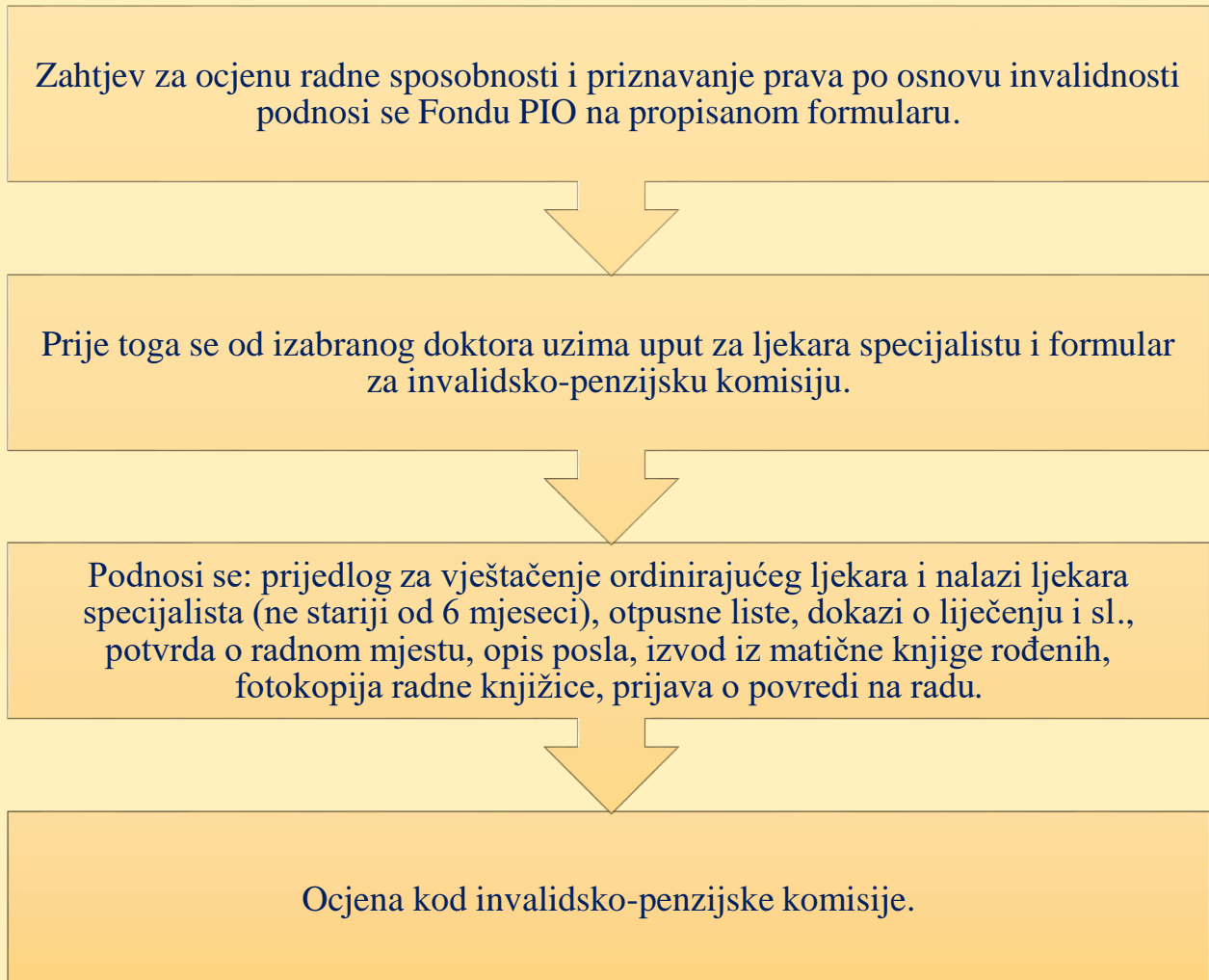
Dijete  sa smetnjama i teškoćama u razvoju  stiče pravo

na porodičnu penziju jednog roditelja  koji ga je izdržavao do svoje smrti.

Primjer postupka ostvarivanja prava na porodičnu penziju



Primjer postupka za ostvarivanje prava na penziju



Kontakti:

FOND PIO, Bulevar Ivana Crnojevića 64, Podgorica, telefon: 020/403-808, kabinet@fondpio.me

Područna jedinica Podgorica, za opštine Podgorica, Kolašin i Danilovgrad, Bulevar Ivana Crnojevića 64, telefon: 020/403-812

Područna jedinica Nikšić, za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik, Ulica Alekse Backovića 115, telefon: 040/242-453, telefon/fax: 040/242-845

Područna jedinica Bar, za opštine Bar i Ulcinj, Bulevar revolucije bb, telefon/fax: 030/315-124

Područna jedinica Berane, za opštine Berane, Rožaje, Plav i Andrijevića, Ulica 29. novembra 1, telefon/fax: 051/233-341

Područna jedinica Bijelo Polje, za opštine Bijelo Polje i Mojkovac, Trg golotočkih žrtava bb, telefon/fax: 050/432-829, telefon: 050/432-834, 050/432-831

Područna jedinica Cetinje, Bajova 2, telefon/fax: 041/231-584

Područna jedinica Herceg Novi, Partizanski put 1, telefon/fax: 031/322-982, telefon: 031/323-744

Područna jedinica Kotor, za opštine Kotor, Tivat i Budva, Grude bb, telefon: 032/322-936, telefon/fax: +382/322-935

Područna jedinica Pljevlja, za opštine Pljevlja i Žabljak, Narodne revolucije bb, telefon/fax: 052/321-486

Pristupačnost

Da bi svi građani mogli samostalno i nesmetano da žive, potrebno je da društvo i pojedinci budu odgovorni kako bi sva lica nailazila na što manje prepreka, odnosno da na njih uopšte ne nailaze.

Samostalno kretanje, pristupačnost javnog prevoza, objekata, informacija, proizvoda i uopšte svega što je neophodno za kvalitetan život čovjeka je preduslov za samostalan i nesmetan život.

Pristupačnost znači nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u objektima. Prepreka ometa i/ili sprečava u nesmetanom pristupu, kretanju, boravku i radu.

Lica s invaliditetom osim arhitektonske imaju pravo na pristupačnost u odnosu na informacije: gestovni tumači, titlovani sadržaji, sadržaji s audio opisom, dostupni formati, informacije i sl.

Pomagala za orijentaciju su bijeli štap i pas vodič. Pomagala za pokretljivost su invalidska kolica, štap, štake, hodalica i rehabilitacijski pas.

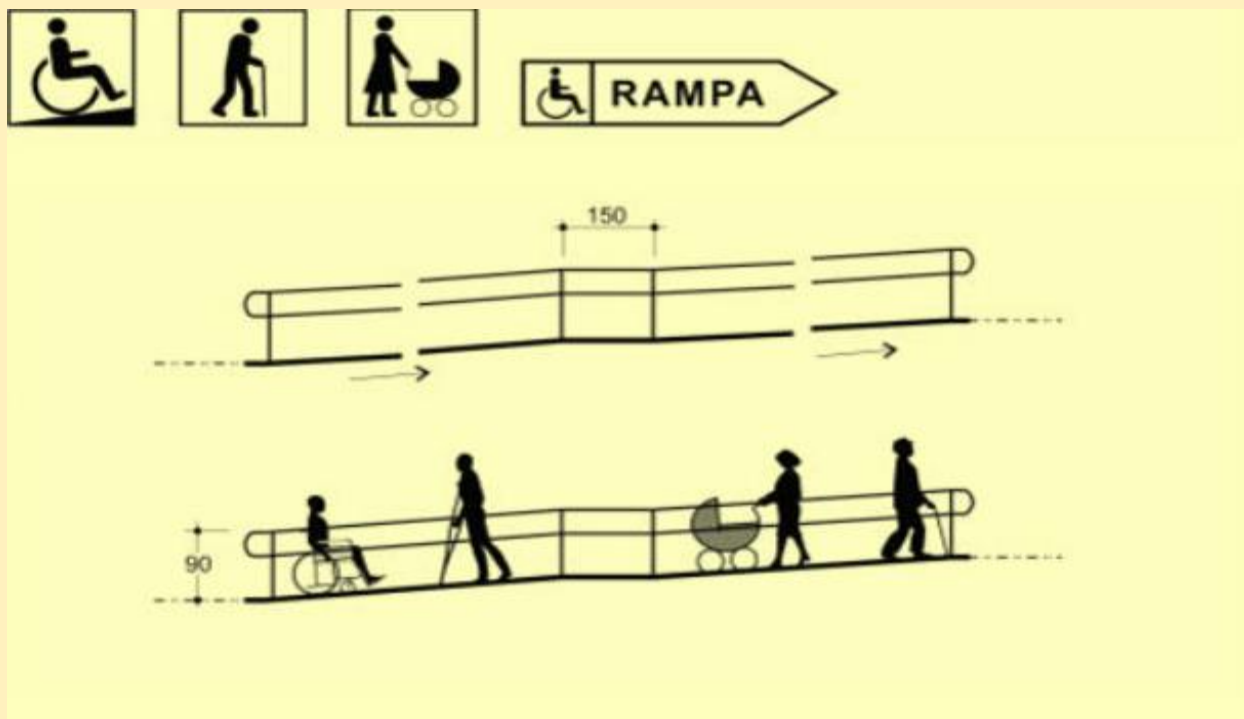
Vizuelno-svjetlosna najava je upozorenje i obavještenje licu s oštećenjem sluha putem svjetlosnih signala, a zvučna najava putem zvuka.

Taktilna staza vođenja je taktilna obrada hodne površine namijenjena usmjeravanju kretanja lica s oštećenjem vida.

Prilikom izgradnje objekata mora se voditi računa o obaveznom rješenju za nesmetan pristup, kretanje i boravak lica s invaliditetom. Objekat u izgradnji treba da ima obavezne elemente pristupačnosti, kao što su savladavanje visinskih razlika i mogućnost samostalnog života, koji se ostvaruju propisanim dimenzijama.

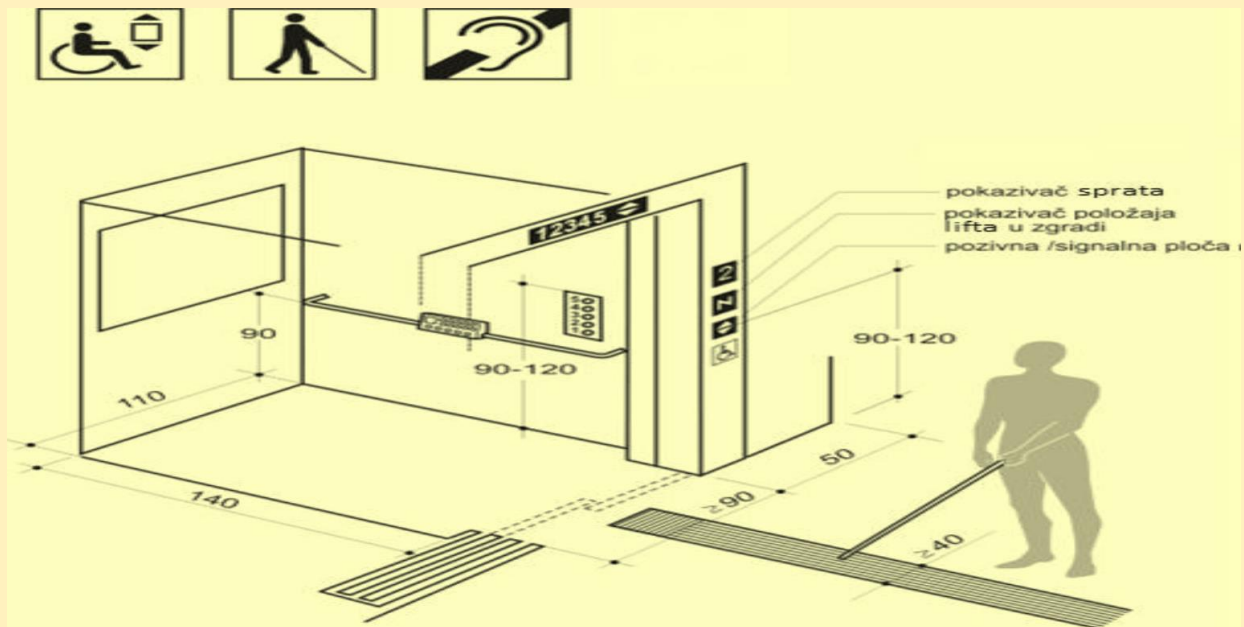
Za potrebe savladavanja visinskih razlika prostora kojim se kreću lica smanjene pokretljivosti mogu se koristiti sljedeći elementi pristupačnosti: rampa, stepenište, lift, vertikalno-podizna platforma i koso-podizna sklopiva platforma.

Slika 1: Rampa



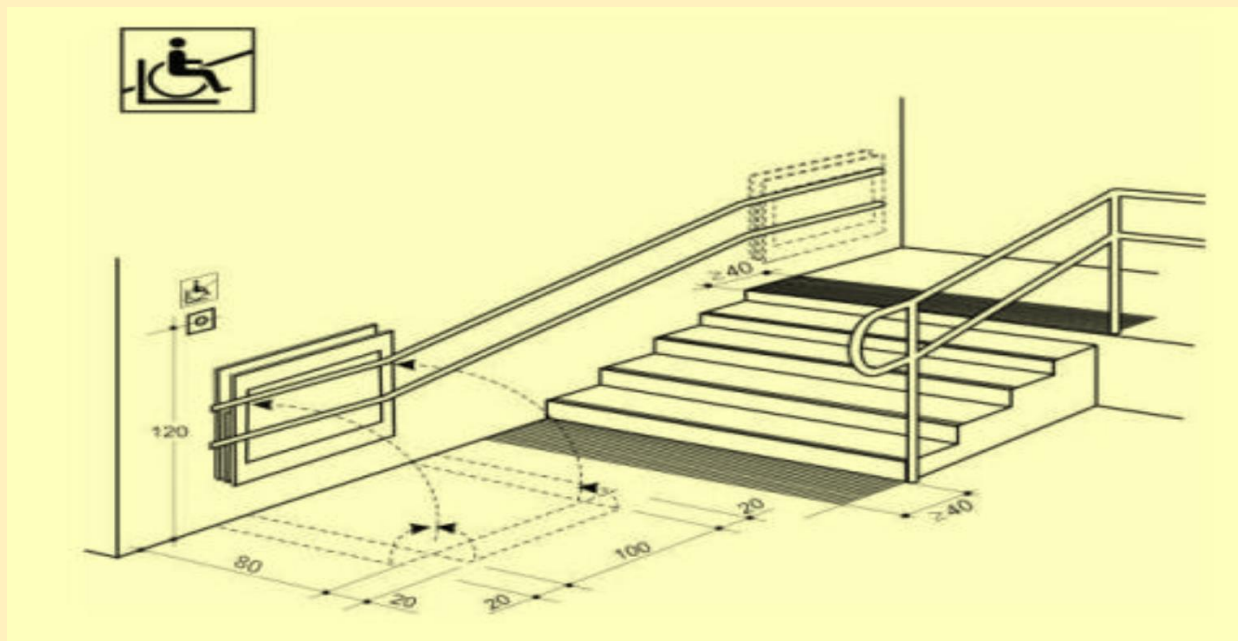
Lift se koristi kao element pristupačnosti za potrebe savladavanja visinske razlike u unutrašnjem ili spoljašnjem prostoru.

Slika 2: Lift



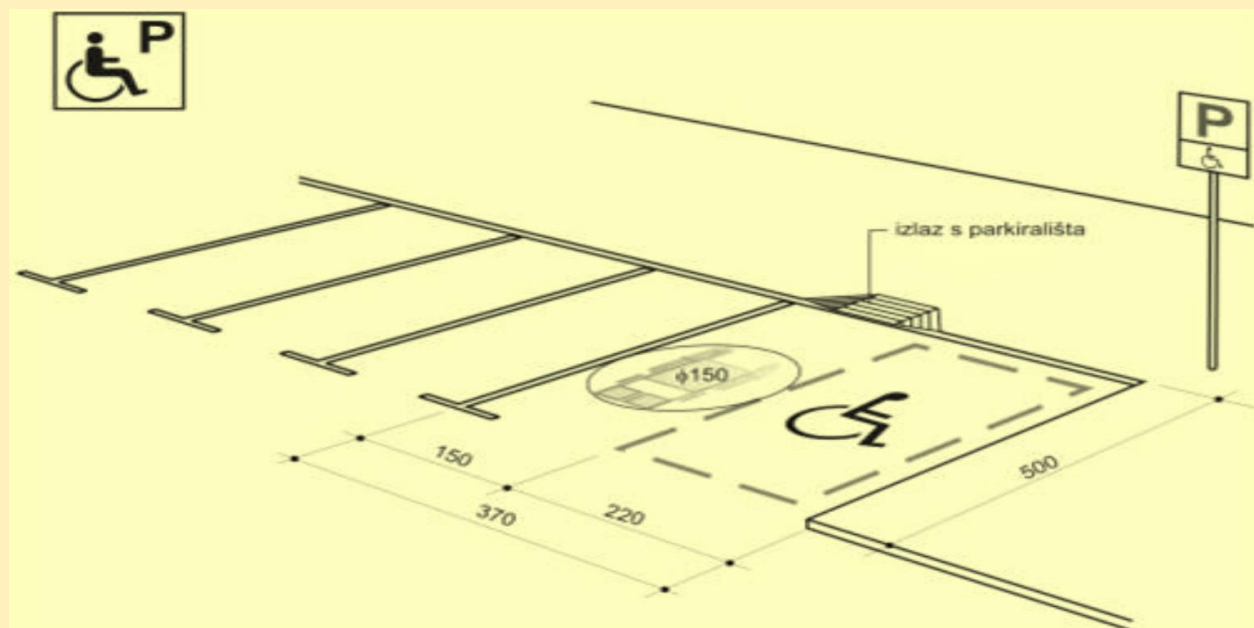
Platforma se koristi kao element pristupačnosti za potrebe savladavanja visinske razlike veće od 120 cm u unutrašnjem ili spoljašnjem prostoru.

Slike 3: Platforma



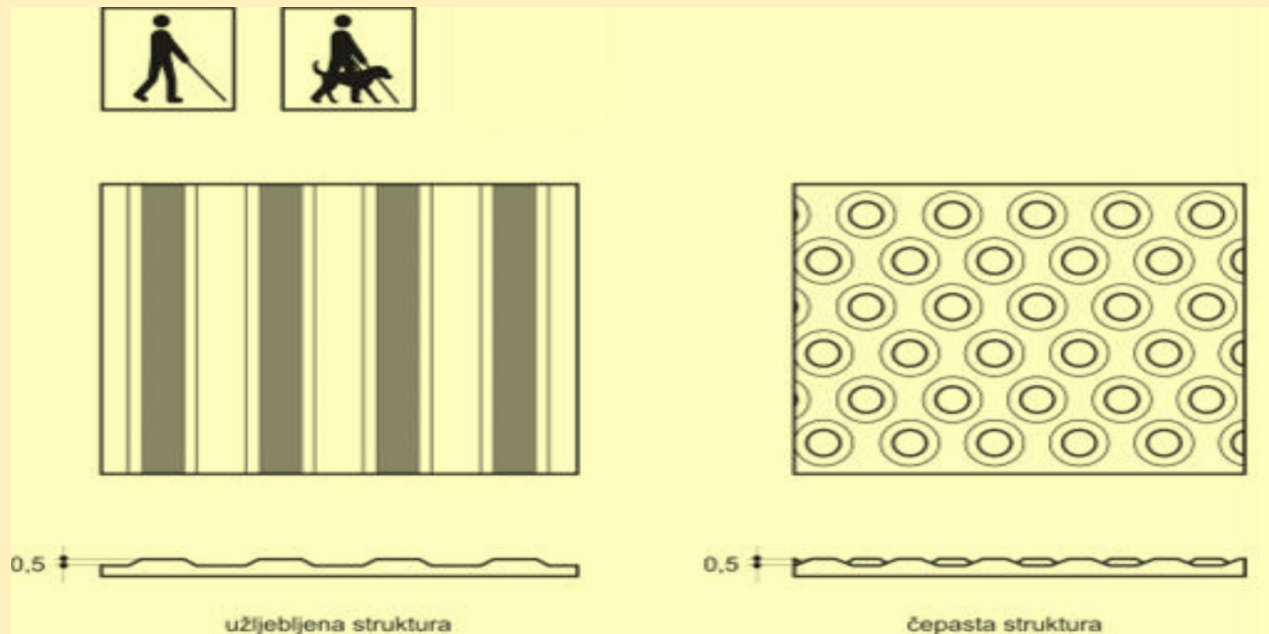
Sve ustanove moraju imati parking mjesto smješteno najbliže pristupačnom ulazu u objekat, izrađeno od materijala koji ne otežava kretanje kolica (šljunak, pijesak i sl.).

Slika 4: Parking



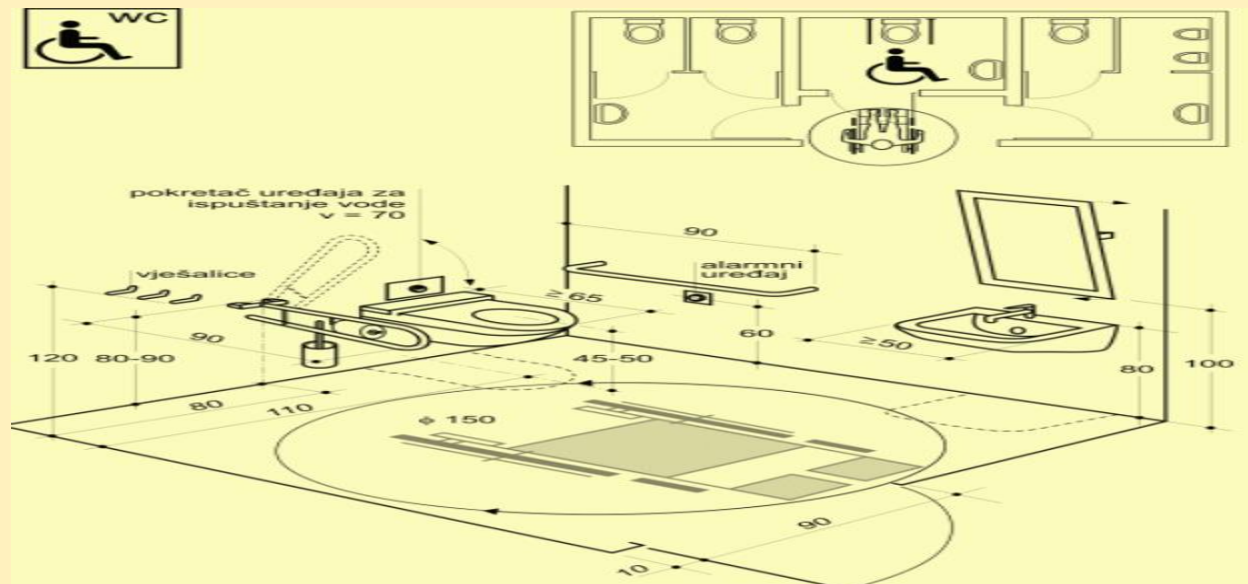
Pristupačna taktilna površina izvodi se reljefnom obradom i treba da je prepoznatljiva na dodir stopala ili bijelog štapa. Tu su i taktilna staza vođenja i upozorenja.

Slika 5: Taktilna površina



Toaleti treba da imaju: vrata širine svijetlog otvora najmanje 90 cm, koja se otvaraju prema spolja, pristupačnu kvaku na vratima, ugrađen mehanizam za otvaranje vrata spolja, slobodni prostor za okretanje invalidskih kolica. WC šolju zajedno sa daskom za sjedenje visine od 45 do 50 cm, najmanje jedan držač za ruke dužine 90 cm, pokretač uređaja za ispuštanje vode u WC šolju. Umivaonik treba da je širine najmanje 50 cm na visini od 80 cm. Širina prostora ispred WC šolje najmanje 90 cm, širina prostora ispred umivaonika najmanje 90 cm i dr.

Slika 6: WC



Komunikacije omogućavaju kretanje kroz hodnik (širina najmanje 150 cm), oglasni pano mora biti postavljen donjom ivicom na visinu u rasponu od 120 do 160 cm. Orijehtacioni plan za kretanje u objektu mora biti reljefno izrađen, postavljen uz ulaz u objekat, da sadrži informacije na Brajevom pismu. Od ulaznih vrata objekta do plana treba da je postavljena taktilna crta vođenja.

Pravilnikom o listi proizvoda, načinu isticanja i vrsti objekata u kojima se ističu obavještenja o robi na Brajevom pismu je definisano koji proizvodi, na koji način i đe se ističu obavještenja pristupačna licima s oštećenjem vida. Nadležne inspekcije izdaju prekršajne naloge trgovcima koji krše odredbe pomenutog Pravilnika i nalažu im da povuku robu iz prometa dok je ne obilježe.

Razumljivi rezime o pristupačnosti

Pristupačnost znači nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u objektima. Prepreka ometa i/ili sprečava pristup, kretanje, boravak i rad.

Pomagala za orijentaciju su bijeli štap i pas vodič. Pomagala za kretanje su: invalidska kolica, štap, štake, hodalice i pas pomagač.

Vizuelno-svjetlosna najava je upozorenje i obavještenje licu sa smetnjom sluha putem svjetlosnih signala. Lice s oštećenim vidom se kreće uz pomoć dodirivanja staze koja se zove taktilna crta vođenja.

Za svaki objekat mora biti obezbijeđen nesmetan pristup, mogućnost kretanja i boravka za lica s invaliditetom. Za potrebe savladavanja visinskih razlika koristi se: rampa, stepenište, lift, platforma. Sve ustanove moraju imati parking mjesto. Unutrašnjost objekata mora biti pristupačna. Toalet (WC) mora biti pristupačan. Mora biti omogućeno lako kretanje kroz hodnik, informacije na Brajevom pismu.



Lica s invaliditetom imaju pravo da razumiju ono što im se govori tako što će da im pomogne tumač na znakovni jezik, ili da sadržaj bude titlovan (ima napisan tekst) ili sa zvučnim opisom.

Proizvodi koji se kupuju u prodavnici, lijekovi u apoteci moraju da imaju obavještenja na Brajevom pismu.




Društvena priča: Moje pravo na pristupačnost







Pristupačnost  znači nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u objektima  licima s invaliditetom .





Pomagala za orijentaciju su bijeli štap  i pas vodič .



Pomagala za kretanje su invalidska kolica , štap , štake , hodalice  i pas pomagač .


Lice sa smetnjom sluha  se upozorava i obavještava  putem svjetlosnih signala .


Lice s oštećenjem vida  kreće se uz pomoć dodirivanja staze koja se zove taktilna crta vođenja .

U svakom objektu  moraju postojati informacije na Brajevom pismu .

Za potrebe savladavanja visinskih razlika u objektu  koristiti se: rampa , lift , platforma .

Svaki objekat  mora imati parking mjesto .

Toalet (WC) mora biti pristupačan .

Lica s invaliditetom  imaju pravo na: tumača na znakovni jezik



, titlovani sadržaj



, sadržaj sa zvučnim opisom



i sl.

Proizvodi koji se kupuju u prodavnici , lijekovi u apoteci



moraju da imaju obavještenja na Brajevom pismu



Kontakti

Uprava za inspekcijske poslove, Oktobarske revolucije 130, Podgorica
020/234-421, upravazainspekcijskeposlove@uip.gov.me

Ministarstvo održivog razvoja i turizma, IV proleterske brigade 19, Podgorica,
020/446-200, arhiva@mrt.gov.me

Mapa pristupačnosti, Udruženje paraplegičara Podgorica,
<http://www.osipodgorica.me/>

Povlastice u saobraćaju

Lice s invaliditetom ima pravo na povlasticu na putovanje u drumskom i željezničkom saobraćaju na teritoriji Crne Gore, kao i korisnik njege i pomoći drugog lica, đeca i mladi koji su ostvarili pravo na pomoć za vaspitanje i obrazovanje i pratilac lica s invaliditetom. Ovo pravo se može ostvariti za dvanaest putovanja u drumskom i željezničkom saobraćaju, u toku kalendarske godine. Osoba koja je zaposlena ima pravo i na povlasticu na putovanje od mjesta stanovanja do mjesta rada i nazad. Ovo pravo ima i pratilac. Pratilac dece i mladih koji su ostvarili pravo na pomoć za vaspitanje i obrazovanje, ima pravo na povlasticu na putovanje za vrijeme trajanja vaspitanja i obrazovanja. Ako su korisnici smješteni u ustanovi ili u drugoj porodici, imaju pravo na povlasticu na putovanje za vrijeme zimskog i ljetnjeg školskog raspusta, ako putuju u mjesto stanovanja i za povratak u mjesto školovanja. Korisnik povlastice na putovanje ima pravo na naknadu novčanih sredstava u iznosu cijene karte za prevoz, jednom mjesečno za prethodni mjesec. Naknada novčanih sredstava licu s invaliditetom i njegovom pratiocu pripada i kada koriste putnički automobil. Postupak za ostvarivanje prava na povlasticu na putovanje se pokreće podnošenjem zahtjeva centru za socijalni rad.

Lice s 80% ili više procenata tjelesnog invaliditeta, odnosno osoba kod koje je usljed tjelesnog invaliditeta utvrđena „nesposobnost donjih ekstremiteta od 60% ili više procenata“, može obilježiti vozilo u kojem se prevozi znakom pristupačnosti. Ovaj znak se ne smije davati drugim licima. Postavlja se u donjem lijevom uglu prednjeg vjetrobranskog stakla vozila. Znak pristupačnosti izdaje Sekretarijat za komunalne poslove i saobraćaj na osnovu zahtjeva osobe s invaliditetom ili njegovog roditelja ili staratelja, uz koji se prilaže potrebna dokumentacija. Opština je dužna da obezbijedi mjesta za parkiranje vozila obilježenih znakom pristupačnosti. Za korišćenje parking mjesta za osobe s invaliditetom, ne plaća se naknada. Postupak za dobijanje parking karte pokreće se kod parking servisa. Parking kartu lice s invaliditetom može koristiti samo u toj opštini. Za pravo na besplatnu parking kartu potrebno je:

- prebivalište ili boravište na području opštine;
- dokaz o invaliditetu (najmanje 80%);
- da je vlasnik vozila.

Javni prevoz mora biti dostupan: autobusi i taksi vozila prilagođena licima s invaliditetom (rampa, mjesto u autobusu, zvučno obavještenje na kojoj se stanici nalaze, obavezno mjesto za invalidska kolica u autobusu s kapacitetom većim od 23 mjesta, razglas na stanici kako bi znali red vožnje i peron sa kojeg polazi autobus i slično). Semafori treba da su sa zvučnim signalom. Trotoar treba da je prohodan i opremljen stazom vodiljom za lica koja se kreću uz pomoć bijelog štapa. Takođe, orezani drvoredi na trasama kretanja i povećan nivo saobraćajne kulture učesnika u saobraćaju. Lice s invaliditetom ima pravo da sa psom pomagačem koristi prevozna sredstva u drumskom, željezničkom, pomorskom i vazdušnom saobraćaju, ima slobodan pristup i boravak na javnom mjestu i pristup i boravak u radnom prostoru.

Razumljivi rezime o saobraćaju

Lice s invaliditetom ima pravo da dobije novac za dvanaest putovanja u toku godine u drumskom i željezničkom saobraćaju u Crnoj Gori.

Lice s invaliditetom koje radi ima pravo da dobije novac za putovanje od mjesta gdje živi do mjesta gdje radi, i nazad. Novca dobija koliko košta karta za prevoz. Novac dobija i kada se vozi kolima. Zahtjev podnosi centru za socijalni rad.




Lice s invaliditetom može obilježiti vozilo znakom pristupačnosti. Opština mora da obezbijedi mjesta za parkiranje vozila obilježenih znakom pristupačnosti.








Lice s invaliditetom ima pravo da sa psom pomagačem koristi prevozna sredstva, slobodan pristup i boravak na javnom mjestu i u radnom prostoru.





Autobusi i taksi vozila moraju biti prilagođeni.




Da bi osoba s oštećenim vidom mogla da se kreće, semafori treba da su sa zvučnim signalom, trotoar prohodan, da postoji staza koja se zove taktilna crta vođenja koju mogu da dodiruju lica koja koriste bijeli štap.

Društvena priča: Moje pravo u saobraćaju





Lice s invaliditetom  ima pravo da dobije novac  za dvanaest putovanja  u toku godine.

Lice s invaliditetom  koje radi ima pravo da dobije novac  za putovanje  od kuće  do  posla  i nazad .




Lice s invaliditetom  dobija za putovanje  novca koliko  košta karta .



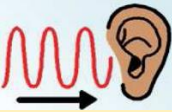



Lice s invaliditetom  ima pravo da dobije novac  i kada se vozi kolima .

Opština je dužna da obezbijedi mjesta  za parkiranje vozila  obilježenih znakom pristupačnosti .

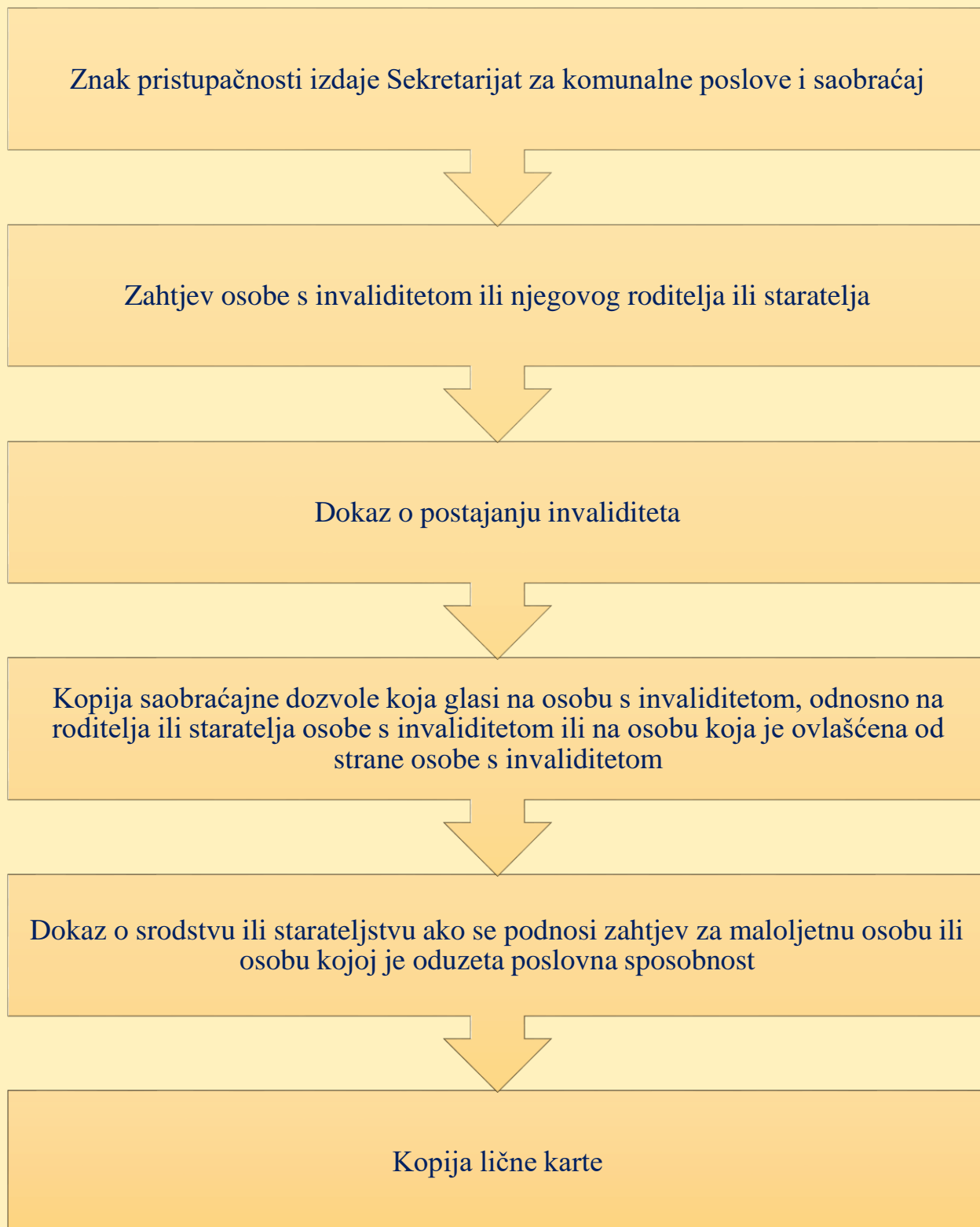
Lice s invaliditetom  ima pravo da sa psom pomagačem  koristi prevozna sredstva , .

Lice s invaliditetom  ima pravo na slobodan pristup i boravak  na javnom mjestu  i na poslu .

Autobusi i taksi vozila ,  moraju biti prilagođena licima s invaliditetom .

Da bi osoba s oštećenim vidom  mogla da se kreće, semafori  treba da su sa zvučnim signalom . Za njih trotoar  treba da bude prohodan. Treba da postoji staza koja se zove taktilna crta vođenja , koju mogu da dodiruju lica koja koriste bijeli štap .

Primjer procedure za znak pristupačnosti



Poreske, carinske i druge povlastice

Shodno Carinskom zakonu oslobođeni su od plaćanja carine automobili koje za ličnu upotrebu uvoze lica s invaliditetom koja imaju 100% tjelesnog ili najmanje 80% tjelesnog invaliditeta. Oslobođenje od plaćanja carine mogu ostvariti lica s invaliditetom koja imaju važeću vozačku dozvolu za upravljanje motornim vozilom; ne ispunjavaju zdravstvene uslove za izdavanje vozačke dozvole za upravljanje motornim vozilom, ako se drugo lice obaveže da će za osobu s invaliditetom upravljati tim motornim vozilom (član uže porodice iz zajedničkog domaćinstva ili staratelj). Pravo se može ostvariti jednom u pet godina kod Uprave carina. Nakon ostvarivanja navedenog prava podnosi se zahtjev Ministarstvu finansija za oslobođenje plaćanja PDV-a. Od plaćanja PDV-a su oslobođena putnička vozila podešena za prevoz lica s invaliditetom u invalidskim kolicima. Mišljenje s dokumentacijom dostavlja se špediteru u mjesno nadležnoj ispostavi carina koji obavlja carinske formalnosti za uvoz automobila.

Osobe s invaliditetom i porodice dece sa smetnjama i teškoćama u razvoju imaju pravo na subvenciju cijene električne energije. Zahtjev korisnik podnosi centru za socijalni rad, a ovaj ga prosljeđuje EPCG. Pravo se ostvaruje na osnovu tuđe njege i pomoći, lične invalidnine. Korisnici subvencija se samo jednom prijavljuju za ostvarivanje ovog prava ukoliko ovo pravo ostvaruju u kontinuitetu.

Računi za vodovod i kanalizaciju i komunalije se plaćaju u umanjenom iznosu, u pojedinim opštinama i ovo pravo se ostvaruje podnošenjem zahtjeva nadležnom preduzeću, uz priloženu potvrdu centra za socijalni rad da je korisnik lične invalidnine i dodatka za njegu i pomoć drugog lica.

Pojedini operateri mobilne i fiksne telefonije daju povlastice na određene usluge. Zahtjev se podnosi nadležnom operateru, uz priloženu potvrdu centra za socijalni rad da je korisnik lične invalidnine i dodatka za njegu i pomoć drugog lica.

Za rad notara đeca s posebnim potrebama plaćaju 50% naknade – pod uslovom da posjeduju dokaz za navedeni status.

Razumljivi rezime o povlasticama

Kod kupovine automobila za osobu s invaliditetom ne plaća se carina. Pravo se može ostvariti jednom u pet godina, podnošenjem zahtjeva Upravi carina.





Od plaćanja PDV-a su oslobođena putnička vozila podešena za prevoz lica s invaliditetom.




Postoji pravo na subvenciju računa za struju, vodu, smeće, telefon i TV.


Notaru se plaća 50% naknade za rad.

Društvena priča: Povlastice

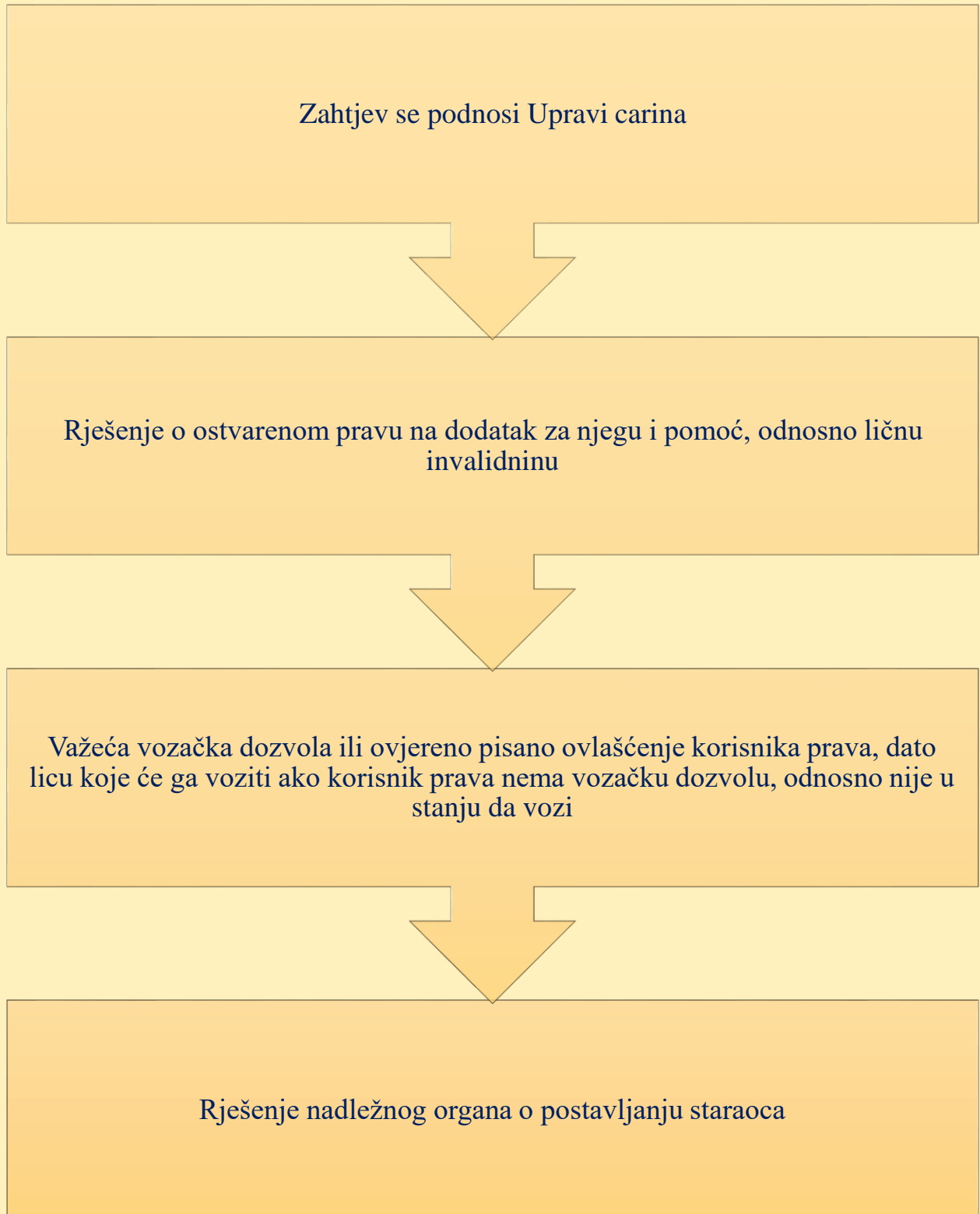
Kad se u inostranstvu kupuje  automobil  za osobu s invaliditetom , ne plaća se carina .

Kad se kupuje  automobil  podešen za prevoz osobe s invaliditetom , ne plaća se PDV .

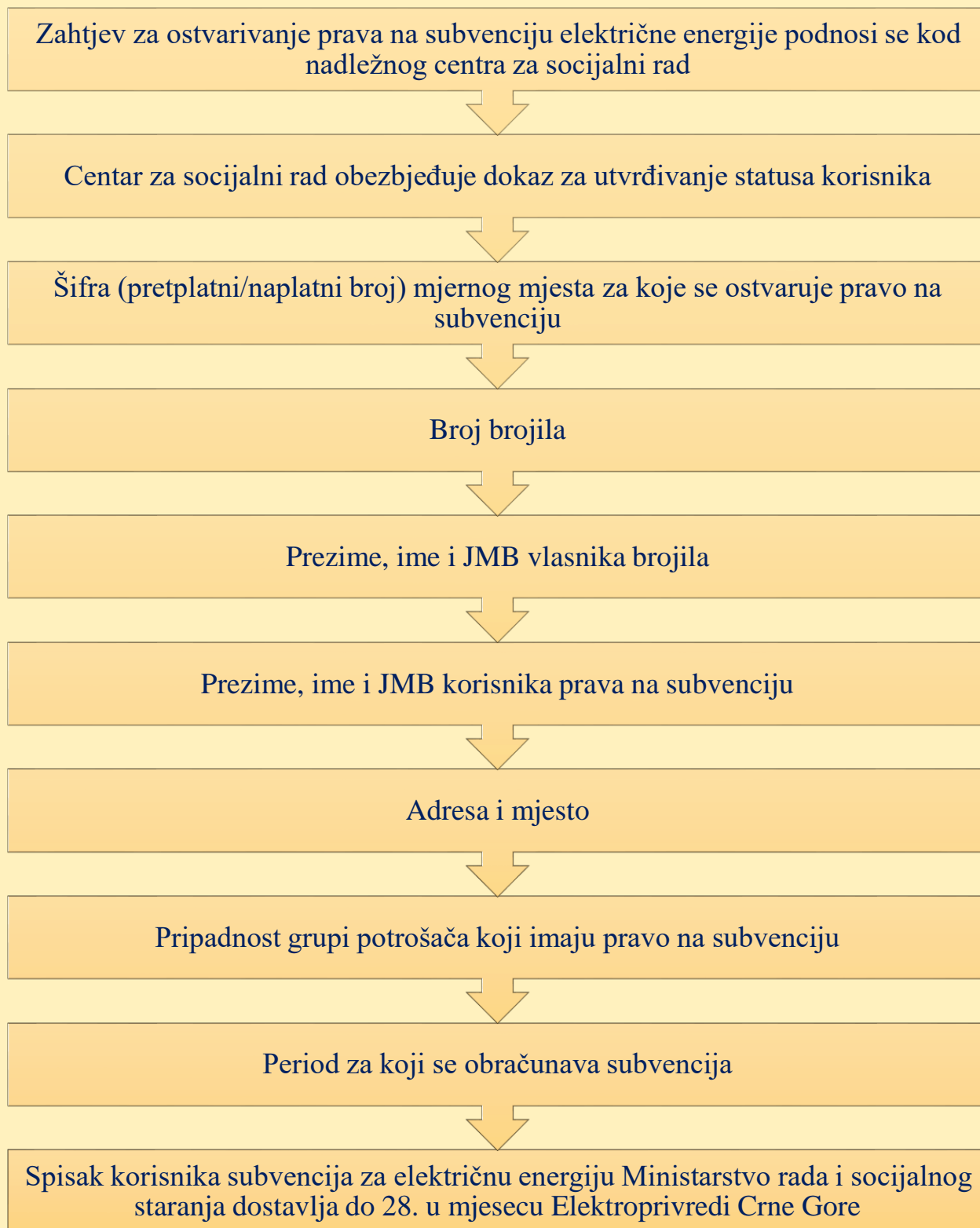
Postoji pravo na subvenciju cijene računa  za struju , vodu , smeće , telefon  i TV .

Notaru  se plaća 50% naknade za rad.

Primjer procedure za oslobađanje od plaćanja carine



Primjer procedure za subvenciju računa za struju



Prilog: Normativni, strateški i institucionalni okvir

Prepoznat je sljedeći normativni i institucionalni okvir u oblasti prava lica s invaliditetom i pravna regulativa:

- Ustav Crne Gore („Sl. list CG“, br. 1/2007 i 38/2013 – amandmani I–XVI)
- Zakon o zabrani diskriminacije („Sl. list CG“, br. 46/10, 40/11, 18/14 i 42/17)
- Zakon o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom („Sl. list CG“, br. 35/15 i 44/15)
- Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda („Sl. list CG“, br. 42/11, 32/14, 16/16 i 21/17)
- Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl. list CG“, br. 27/13)
- Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti („Sl. list CG“, br. 14/2010, 40/2011, 45/12, 61/13 i 20/15)
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom („Sl. list CG“, br. 49/08, 73/10, 39/11)
- Zakon o ličnoj karti („Sl. list CG“, br. 12/07, 73/10, 28/11, 50/12, 10/14 i 18/19)
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Sl. list CG“, br. 46/10)
- Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama („Sl. list CG“, br. 45/10, 47/17)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Sl. list RCG“, br. 39/04 i „Sl. list CG“, br. 14/10)
- Zakon o zdravstvenom osiguranju („Sl. list RCG“, br. 39/04)
- Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata („Sl. list CG“, br. 51/08, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13, 33/14)
- Zakon o povlastici na putovanje lica s invaliditetom („Sl. list CG“, br. 80/08)
- Zakon o putnim ispravama („Sl. list CG“, br. 21/08, 25/08, 40/11, 39/13 i 54/16)
- Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju („Sl. list CG“, br. 71/17 i 37/19)
- Zakon o putevima („Sl. list RCG“, br. 42/04 i „Sl. list CG“, br. 21/09, 54/09, 40/10, 36/11, 40/11 i 92/17)
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći („Sl. list CG“, br. 20/11)
- Zakon o prekršajima („Sl. list CG“, br. 1/11, 6/11, 39/11)

- Zakon o parničnom postupku („Sl. list RCG“, br. 22/04, „Sl. list CG“, br. 34/19,42/19)
- Zakon o porezu na dodatu vrijednost („Sl. list RCG“, br. 65/01, 12/02, 38/02, 72/02, 21/03, 76/05, 04/06, „Sl. list CG“, br. 16/07, 73/10, 40/11, 29/13, 09/15, 53/16, 01/17, 50/17)
- Carinski zakon („Sl. list RCG“, br. 7/02, 38/02, 72/02, 21/03, 31/0, 29/05, 66/06, „Sl. list CG“, br. 21/08, 1/11, 39/11, 40/11, 28/12, 62/13, 71/17)
- Zakon o administrativnim taksama („Sl. list CG“, br. 18/2019)
- Zakon o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovnih objekata, vazduhoplova i letilica („Sl. list RCG“, br. 28/04, 37/04, „Sl. list CG“, br. 86/09 i 43/18)
- Zakon o kretanju lica s invaliditetom uz pomoć psa pomagača („Sl. list CG“, br. 76/09, 40/11)
- Pravilnik o postupku i metodologiji za finansiranje grant šema („Sl. list CG“, br. 28/14 i 16/16)
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Sl. list CG“, br. 30/15 i 15/18)
- Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje, suspenziju i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite („Sl. list CG“, br. 034/15)
- Pravilnik o indikacijama i načinu korišćenja medicinske rehabilitacije u zdravstvenim ustanovama koje obavljaju specijalizovanu rehabilitaciju („Sl. list RCG“, br. 74/06 i „Sl. list CG“, br. 30/10)
- Pravilnik o ostvarivanju prava na medicinsko-tehnička pomagala („Sl. list CG“, br. 24/13)
- Pravilnik o obimu i sadržini medicinske dokumentacije potrebne u postupku za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja („Sl. list RCG“, br. 60/04)
- Pravilnik o načinu, uslovima i postupku za usmjeravanje djece s posebnim obrazovnim potrebama („Sl. list CG“, br. 57/11, 82/19)
- Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanja lica smanjene pokretljivosti („Sl. list CG“ br. 48/13 i 44/15)
- Pravilnik o listi proizvoda, načinu isticanja i vrsti objekata u kojima se ističu obavještenja o robi na Brajevom pismu („Sl. list CG“, br. 30/17, 40/19 i 32/20)

- Uredba o uslovima i postupku za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja carine („Sl. list CG“, br. 20/15, 09/18)
 - Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
 - Konvencija o pravima lica s invaliditetom
 - Evropska strategija za osobe s invaliditetom 2010–2020.
 - Strategija za integraciju lica s invaliditetom
 - Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017–2021.
 - Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019–2025.

Institucije koje garantuju ostvarivanje predmetnih prava:

Ustavni sud odlučuje o saglasnosti zakona s Ustavom, potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima; drugih propisa i opštih akata; ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda.

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore razmatra prijedloge zakona, usaglašenost sa standardima i druga pitanja koja se odnose na: slobode i prava čovjeka i građanina, s osvrtom na manjinska prava, primjenu potvrđenih međunarodnih akata; prati ostvarivanje dokumenata, mjera i aktivnosti za unapređivanje ravnopravnosti, posebno u oblasti obrazovanja, zdravstva, informisanja, socijalne politike, zapošljavanja i sl.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore je nacionalni institucionalni mehanizam za zaštitu ljudskih prava i sloboda i zaštitu od diskriminacije. Zakonom o zabrani diskriminacije precizirana je nadležnost i postupanje Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u slučajevima diskriminacije, uključujući i diskriminaciju lica s invaliditetom.

Prilog: Popis trenutno licenciranih pružalaca usluga – od značaja za osobe s invaliditetom

JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Podgorica, Dositeja Obradovića 12, Podgorica
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi, Nikole Ljubibratića 82E, Herceg Novi
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe s invaliditetom Nikšić, VI crnogorske bb, Nikšić
Centar za prava djeteta Crne Gore, Vlada Četkovića 54, Podgorica
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica s invaliditetom u Prijestonici, Bajice bb, Cetinje
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju opštine Rožaje, Bandžovo brdo – Carine, Rožaje
NVO „Porodični centar“ Kotor, Dobrota 237B, Kotor
JU Centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju „Tisa“, Medanovići bb, Bijelo Polje
SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, Vuka Karadžića broj 97, Nikšić
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica s invaliditetom Pljevlja, Voja Denisijevića broj 14, Pljevlja
JU Dječji dom „Mladost“ Bijela – centar za dnevni boravak, Bijela bb
NVU „Roditelji“, Bracana Bracanovića 74/A, Podgorica
Udruženje roditelja djece s teškoćama u razvoju „Zračak nade“ Pljevlja, Voja Denisijevića 14, Pljevlja
Javna ustanova Centar za podršku djeci i porodici, Slobode bb, Bijelo Polje
Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju, Gavriila Principa bb, Nikšić
Sigurna ženska kuća, Zagrebačka 43, Podgorica

NVO „Crnogorska Iskra Berane“ za uslugu terapija, Svetog Save 15, Berane
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Berane, Dragiše Radevića 4, Berane
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa“ Plav, Korita bb, Plav
Crnogorski ženski lobi – za uslugu SOS telefon, 4. jul, Podgorica
NVU „Rastimo zajedno“ – za uslugu savjetovanje, Pažići bb, Danilovgrad
JU Zavod „Komanski most“ – smještaj odraslog i starog lica s invaliditetom, Gornja Gorica bb, Podgorica
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju, Žrtava fašizma bb, Budva
NVU Udruženje roditelja, djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Pružite nam šansu“ Crne Gore – za uslugu dnevni boravak (za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju i mlade), Jerevanska broj 40, Podgorica
Crveni krst Crne Gore – za uslugu pomoć u kući, Jovana Tomaševića 6, Podgorica
SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, Bratstva i jedinstva 6/III, Podgorica
JU Centar za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite za opštinu u okviru Glavnog grada Golubovci, za uslugu dnevni boravak (za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju), Golubovci
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Mojkovac, Dušana Tomovića bb, Mojkovac
Caritas Barske nadbiskupije – za uslugu pomoć u kući za odrasla i stara lica s invaliditetom, Popovići 98a, Bar

O realizatoru Vodiča

Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Staze“ osnovano je 2001. godine od strane roditelja dece i omladine sa smetnjama u razvoju i građana koji žele aktivno da učestvuju u kreiranju politike i prakse koja obezbjeđuje deci i omladini sa smetnjama u razvoju život bez diskriminacije i potpuno učešće u životu zajednice.

Udruženje pruža podršku deci i omladini sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama u oblasti vaspitanja, obrazovanja, socijalne zaštite, zapošljavanja i zdravstva.

Intenzivno i aktivno rade na punom uključivanju dece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, lica s invaliditetom u društveni život zajednice na svim nivoima.

Štampa


(C) 2020, Staze

www.nvustaze.me



Godina izdavanja: 2020.

Autorke: mr Tamara Milić, Biljana Dulović

Dizajn & štampa:  RADNASOBA

Vodič je urađen uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava

